კვირა 20 დეკემბერი 1925 წ.

პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!

დროშა

ხელის მოწერა	განცხადების ფასი:
1 წლით . . . 5 მ. 50 კ.	„დროშის" მთ. გვერდი 200 მ.
6 თვით . . . 3 მ. —	$1/2$ გვერდი . . . 120 მ.
3 „ „ . . . 1 მ. 70 კ.	$1/4$ „ . . . . 65 მ.
ცალკე ნომერი ყველგან 20 კ.	

მისამართი:
თბილისი, რუსთაველის პროსპ. „კომუნისტის" რედაქცია.

№ 1--2 გაზეთ „კომუნისტის" ორკვირეული სამხატვრო, სალიტერატურო დამატება № 1--2

1905 წელი რევოლუცია მოსკოვში

Библиотека

საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

20 წელი

> 1905 წლის „გენერალურ რეპეტიციის" გარეშე შეუძლებელი იქნებოდა 1917 წლის ოქტომბრის რევოლიუციის გამარჯვება.
>
> ვ. ლენინი.

ბუნებას ნახტომი არ სჩვევია, მაგრამ ის, რისი მოწამენიც ჩვენა ვართ ამ ორიოდე ათეულ წლის განმავლობაში, სხვანაირათ არ შეიძლება მოინათლოს ჩვეულებრივ ენაზე, თუ არა ნახტომი. მართლაც, სულ რაღაც ოციოდე წელი. მხოლოდ ოცი და ისტორიის ამ ერთი თვალის დახამხამებაში, დედა-მიწის ზურგიდან სამუდამოდ აღიგავა ძველ პოლიტიკურ სისტემის ერთი უდიდესი ორგანიზაცია, რომელსაც სახელი ერქვა რუსეთის იმპერია.

მის ნაცვლად ჩვენ უკვე გვაქვს ჯერ არ გაგონილი, არ ნახული სახელმწიფოებრივი ფორმა, სოციალისტურ საბჭოთა რესპუბლიკების კავშირი, რომელიც უკვე მეცხრე წელია, რაც არსებობს და ვითარდება. ჩვენ დავვავიწყდა კიდეც, რომ ამ ხნის განმავლობაში ახალი თაობა წამოიზარდა, ახალი კაცობრიობა, რომელიც ძველ, მეფის რუსეთს მუზეუმებში და არქივებში სწავლობს, და ეს ყველაფერი მოხდა ოცი წლის განმავლობაში.

ვინ იფიქრებდა 1905 წლის რევოლიუციის დამარცხების შემდეგ, რომ მსოფლიო რეაქციის ბურჯი, „ევროპის ჟანდარმი", რუსეთის იმპერია ასე უცაბედად დაალამებდა თავის სიცოცხლის დღეებს და სულ რაღაც თორმეტი წლის განმავლობაში, მის საშოდან დაიბადებოდა ახალი რევოლიუციონური ძალა, რომელიც ძველ სამყაროს დამოკლეს ხმალივით თავს დაეკიდებოდა. მაგრამ ეს მოხდა, ეს რეალურ სინამდვილეთ გადაიქცა. და აქ უთუოთ დიდი დამსახურება მიუძღვის პირველ რევოლიუციას, რომლის ოცი წლის თავსაც ეხლა ვდღესასწაულობთ.

ოცი წლის წინათ მოხდა პირველი და „გენერალური" შეტევა მეფის ტახტის წინააღმდეგ, ეს იყო რევოლიუციის არაჩვეულებრივი მძლავრი ტალღა, რომელმაც აამოძრავა ძველი რუსეთის ყველა სოციალური ფენები და მათი წინამძღოლი პოლიტიკური პარტიები.

1905 წლის რევოლიუციამ პირველათ გამოაშკარავა რუსეთის სხვადასხვა მიმდინარეობათა სოციალური ბუნება, მათი ადგილი საზოგადოებრივ მოძრაობის ასპარეზზე და მათი ინტერესთა წინააღმდეგობა. 1905 წლის რევოლიუციის დროს პირველათ მოხდა ილიჩის სიტყვები რომ ვიხმაროთ, რუსეთის ხალხთა ყველა კლასების სწორი „თვითგამორკვევა", ამ კლასების ურთიერთშორის და მონარქიასთან დამოკიდებულება და მათი ისტორიულ დანიშნულების გზებს ფარდა აეხადა.

ამ მხრივ პირველი რევოლიუციის დამსახურება იმდენათ დიდი იყო, მის გაკვეთილებმა იმდენათ მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა, რომ მეორე რევოლიუციისათვის, 1917 წელში, სხვადასხვა მომქმედ ძალებმა უკვე იცოდენ თავის ადგილი, იცნობდენ ერთმანეთის ძალებს, არჩევდნენ მტერს მოყვარისაგან და მოყვარეს მტრისაგან. ამიტომ იყო, რომ მეორე იერიში 1917 წელში, რომელიც მიიტანა მუშათა კლასმა და გლეხობამ ძველ რუსეთის წინააღმდეგ, იმდენათ მძლავრი და შეუპოვარი აღმოჩნდა, რომ თვითმპყრობელობა იძულებული გახდა უბრძოლველათ დაეყარა ფარ-ხმალი და ერთხელ და სამუდამოთ გამქრალიყო, როგორც მმართველი წოდება.

მაგრამ არც მის მემკვდრეს დასცალდა რამდენიმე მაინც ხანგრძლივი არსებობა. რვა თვის განმავლობაში ბატონობდა რუსეთის კოალიციონური ბურჟუაზია და ეს დრო სრულიად საკმარისი აღმოჩნდა იმისათვის, რომ ისიც გამომშვიდობებოდა პოლიტიკურ ბატონობის სავეს, რომ ეფეთქა დიდი ოქტომბრის რევოლიუციას. ამნაირათ, ბურჟუაზიული რესპუბლიკა დასჭკნა ისე), რომ გაფურჩქვნაც ვერ მოასწრო. მან ადგილი დაუთმო პროლეტარულ დიქტატურის სახელმწიფოს, საბჭოთა რესპუბლიკების ფედერაციას.

რუსეთის ბურჟუაზიას დასაბამიდანვე განსაკუთრებულ პირობებში მოუხდა არსებობა და განვითარება. დაწყებული მეთვრამეტე საუკუნიდან და გათავებული 1917 წლის თებერვლის უკანასკნელ რიცხვებამდე, ის განუწყვეტლივ ბრძოლას აწარმოებდა ფეოდალურ არისტოკრატიასთან, აგრარულ ბურჟუაზიის ბატონობასთან, რომლის გამომხატველიც იყო მეფის თვითმპყრობელობა. მაგრამ ეს ბრძოლა ყოველთვის უშედეგოთ თავდებოდა, რადგან ქვეყნის მეურნეობაში მნიშვნელოვანი ადგილი ეჭირა უცხო კაპიტალს და რუსეთში სუსტი იყო ნაციონალური ბურჟუაზია. ამით აიხსნება ის უსუსურობა და უბადრუკობა, რომელიც თავიდანვე დასჩემდა რუსეთის ბურჟუაზიას თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ ბრძოლაში.

შიში საკუთარი ძალების სისუსტის წინაშე, თუ მას წილათ ხვდებოდა ქვეყნის მართვა-გამგეობის ხელში აღება, შიში ძლევამოსილ პროლეტარულ რევლიუციისა, რომელიც თვითმპყრობელობასთან ერთად ისტორიის არქივს ჩააბარებდა ბურჟუაზიულ რესპუბლიკასაც.

კრიტიკულ მომენტში, გადამწყვეტ ბრძოლის დროს, აბობოქრებულ ტალღით დამფრთხალმა ბურჟუაზიამ ზურგი აქცია რევოლიუციას და მეფის ტახტს ამოეფარა. მისთვის რევოლიუცია სახელგანთქმულ 17—ოქტომბრის მანიფესტით და ბულიგინის სათათბიროთი ამოიწურა. ამის იქით რუსეთის ლიბერალურმა ბურჟუაზიამ ფეხი აღარ გადადგა. მან რეაქციისა და რევოლიუციონურ პროლეტარიატის მომრიგებლის როლი იკისრა.

მაგრამ 1905 წლის რევოლიუციის ბედი ისე ადვილათ კიდევ არ გადაწყდებოდა, რომ ქალაქთან ერთად ამდგარიყო სოფელი, რომ პროლეტარიატს და გლეხობას შეთანხმებით ეწარმოებია ბრძოლა გაბატონებულ კლასების წინააღმდეგ. ეს კი ასე არ მოხდა, სოფელმა დაიგვიანა, იქ რევოლიუციის ტალღა მაშინ წამოიჭრა, როცა ქალაქში რეაქცია გამარჯვებას ზეიმობდა.

ამრიგათ, დამარცხდა 1905 წლის რევოლიუცია, მაგრამ ეს მხოლოდ სტრატეგიული უკან დახევაა და არა ბრძოლის ველიდან სამუდამოთ წასვლა. ამ უკან დახევის შემდეგ დაიწყო კლასების გადაჯგუფება, მებრძოლ ძალების ჩამოყალიბება და ახალ შეტევისათვის მზადება. ეს ახალი შეტევა იმდენათ ძლევამოსილი, იმდენათ შეუპოვარი აღმოჩნდა, რომ მან ერთი შეხებით დაამხო თვითმპყრობელობა და რამდენიმე ხნის შემდეგ მას თანვე გააყოლა მისი უღლეური მემკვიდრე ბურჟუაზიული დიქტატურა.

რევოლიუცია მარცხდება, მაგრამ არ კვდება. მომავალი მისია როგორც პროგრესიულ სოციალურ მოვლენის. კვდება მხოლოდ დრო-მოჭმული, ხავს-მოკიდებული საზოგადოებრივი წესწყობილება, რომლის წინააღმდეგაც მიმართულია რევოლიუციის იერიშები და ეს ასეც მოხდა.

დიდმა ოქტომბერმა გაიმარჯვა. ეს არის 1905 წლის რევოლიუციის გამარჯვებაც.

ცხრაას ხუთის სტიქიონი

ისტორიის მთაგრეხილებში—ცხრაას ხუთი წელი ისეთი განმარტოებული უღელტეხილია, სადაც მრავალი თაობა გულმოდგინეთ შეჩერდება, რომ შეიცნოს ბრძოლით განვლილი გზები კაცობრიობის განვითარებისა.

აქ ერთ ეპოქას გაერღვა უფსკრული და მეორე ეპოქამ დაიწყო დრტვინვა მიწისძვრასავით. ბევრგან აწყვეტილმა ძალამ კიდევაც ალმოხეთქა ცეცხლის-მფრქვეველ ვულკანებათ და უსამართლობის ხანგრძლივათ დამკვიდრებულ მყუდროებაში მან დასთესა ალიაქოთი. თან წამოშალა შიშის საზარელი აჩრდილები, რომელთაც თავზარი დასცეს საუკუნოების კალთებში მონებივრე მპყრობელობას.

ცხრაას ხუთი წელი—ეს იყო ჯვარედინი გზა, სადაც საბედისწეროთ შეეხალენ ერთმანეთს ძველი და ახალი, წარსული და მომავალი. განწირულება და იმედი.

აქ მოსწყდა პირველათ წელი დაუძლეველ რაშზე თავხედათ მოთარეშე ბატონობას. აქ გაიმართა პირველათ

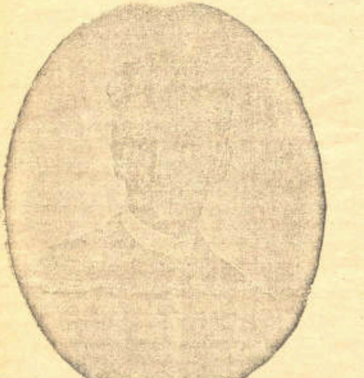

ლეიტენანტი შმიდტი

მეზღვაურთა აჯანყების მეთაური 1905 წ.

მხრებში შრომით დატვირთული ადამიანი და თავისუფლების ცეცხლოვანი ჰიმნები აურ-ზაურით გადასტყორცნა ძალმომრეობით გამოყრუებულ არეში.

ცხრაას ხუთ წელში—პირველათ გაიზმორა ძლიერი ვეშაპივით რუსეთის რევოლიუცია და შემდეგ აღარც მოუსვენია, სანამ არ დაამხო ყველა შთენი ცხოვრებისა, სანამ შემაძრწუნებელ ქარიშხალათ არ მოედო დედამიწის სარტყელს და არ შეაზანზარა მთელი სამკვიდრებელი გულ-დახავსებულ დროებისა.

ცხრაას ხუთი წელი—უდიდეს გარდაქმნათა დასაწყისია.

ეს არის ეპოქალური ბრძოლის უსაზღვრო ოკეანე, სადაც ჩაიძირა შესატევათ გამოსული მრავალი გემი. მაგრამ ათრთ-აყრილი ხომალდი ბრძოლისა და გამარჯვებისა კი ისევე იმედიანათ მიარღვევს მღვევების ჯარებივით აშლილ ტალღებს და მისცურავს ალთქმულ მხარისკენ.

ცხრაას ხუთ წელში თავისუფლების რაინდულმა სახემ გამბ დავათ აიხადა საიდუმლოების ჩადრი და მონობის დაღმექილ სახესაც ჩამოახია ცბიერობის ნიღაბი.

აქ იყო გაჭენება—რაშების.
გახელება—ლომების.

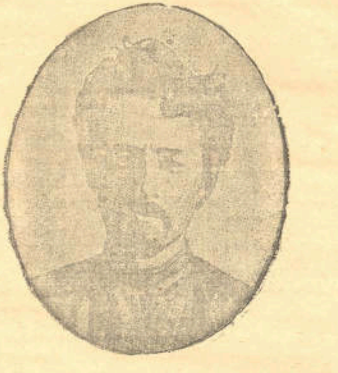

საზონოვი

მკვლელი შინაგან საქმეთა მინისტრის ფონ-პლევეხი.

ნახტომი—ვეფხვების.
სიძლიერე—მდევების.

ეს იყო გმირთა უტეხი ბუნების გამომჟღავნება ბრძოლისა და ცხოვრების შუადღეზე.

ცხრაას ხუთ წელში ხალხის ამხედრებულმა სულმა პირველათ გაბედა გაუბედავი. პირველათ შეუტია აქნობამდის აულებელ ბატონობის ციხე-სიმაგრეს და შეარღვია კიდეც პირველი დიდი გალავანი.

აქ დაითრგუნა თავხედი სული სიძველისა და აენთო ძლევამოსილი სული იმედისა.

დაგუბებული მორევები ხალხის მოთმინებისა უეცრივ გადმოსკდენ მთიურ ნაკადებათ და ფესვებ-დაგლეჯილ ნერგებივით დაბდღვნეს ყველაფერი, რაც კი დაუხვდებოდა წინ—იმათ მოვარდნას.

ხალხმა გაიღვიძა!
ხალხი ამღელვარდა!
ხალხი იბრძოდა!
ხალხი იმარჯვებდა.

კედლებ-დანგრეულ, ნიადაგ-გამოცლილ ძველ ციხექალაქს ცხრაას ხუთ წელმა ჩაუწყო ღრმა საძირკვლებში ნაღმები—ნაღმზე და ყოველ წამში უმზადებდა საბედისწერო აფეთქებას.

სასტიკი ბრძოლა გადაიხადა მაშინ ხალხმა.
ვერ გაიმარჯვა.
მაგრამ არც დამარცხდა.
ბრძოლა გადაიდო.

გადაიდო იმ იმედით, რომ ახალი უეჭველათ დათრგუნავს ძველს, მომავალი—წარსულს, რომ უეჭველათ ამოვა მზე, უეჭველათ გათენდება და აღმოსავლეთისკენ დაუღალავათ განაპყრობდა მოლოდინით აღსავსე ხელებს.

ცხრაას ხუთ წელში—ისტორიის დაკვესებაზე ელვის სისწრაფით წამოიშალენ თავდადებულ გმირთა რაზმები.

უსახელოთ.
უანგაროთ.
უშიშრათ.

იგინი გადადიოდენ ბარიკადიდან—ბარიკადზე, ბრძო-

საქართველოს
პარლამენტის
ეროვნული

ლიდან—ბრძოლაზე, საფრთხიდან—საფრთხეზე, გამეტე-ბიდან—გამეტებაზე.

იგინი ანგრევდენ—რომ აეშენებინათ ახლად.

იგინი ამტვრევდენ—რომ გამოეჭედათ ახლად.

იგინი იხოცებოდენ—რომ ალმდგარიყვენ ახლათ—

ბაბუშკინი

1905 წლის რევოლიუციონურ რაზმთა მეთაური რუსეთში

ხალხის სულში.

ხალხის ხსოვნაში.

ხალხის ბედნიერებაში.

ისტორიის ფაფარ-აწეწილ რაშს ზურგზედ მოექცენ სტიქიონები ხალხის ალღაგზნის, ხალხის ბრძოლის და იანვრიდან დეკემბრამდე ასე მოაჭენებდენ შფოთში, ქარცეცხლში, ნიაღვარში, მტვრევა და ვაგლახში.

ამ ჭენებაში გაისმოდა ზრიალი—ფოლადის, ძახილი—ბუკის, გრიალი—მოწოდეიბს.

იყო გმირული თავგამეტება.

რევოლიუციონური შეტევა.

პოეტური გადავარდნა.

სასიკვდილო თავდავიწყება.

ძლიერი იყო დუღაბითა და ქვიტკირით ნაგები სიმაგრე საუკუნოებით განმტკიცებულ სიძველისა.

მაგრამ ძლიერი იყო—მებრძოლთა შეტევაც.

დიადი იყო—გატაცებულთა რწმენაც.

ურყევი იყო—რევოლიუციონერთა ნებისყოფაც.

ამ დაუზოგავ და აწყვეტილ შეჯახებაში მებრძოლი—მებრძოლს ეცილებოდა, რაზმი—რაზმს, ქალაქი—ქალაქს, ხალხი—ხალხს.

ყველას რცხვენოდა უკან დარჩენის.

ყველა მიდიოდა წინ.

ყველას სწყუროდა გამარჯვება.

არავინ ფიქრობდა დამარცხებაზე.

ცხრაას ხუთი წელი—ეს არის სიმდიდრე და სიძლიერე ისტორიისა.

აქ ადამიანი ველარ დაეტია თავის პიროვნებაში და გადავიდა ხალხში.

ხალხი ველარ დაეტია თავის საზღვრებში და გადალახა ცხოვრების კიდე.

ცხოვრებაც ველარ დაეტია თავის მოვლენებში და გადავიდა შორეულ დროში, ისტორიაში, მომავალში.

ცხრაას ხუთი წელი—ეს იყო შობვა ახალი ქვეყნის.

მაშინ საზღაპროთ გაიზარდა—

მებრძოლთა ძალა.

ხალხის სული.

მოვლენათ მნიშვნელობა.

ეს იყო უმძიმეს ბორკილების დამტვრევა და რაღაც ტყვეობიდან განთავისუფლება.

ეს იყო შემტვრევა რკინის კარების და აღმოსავლეთის ალიონისაკენ გამბედავი წინსვლა.

ცხრაას ხუთში წაკიდებული ცეცხლი ეხლაც სწვავს და ანათებს.

ცხრაას ხუთში ატეხილი ბრძოლა ეხლაც გრძელდება.

ცხრაას ხუთში გადატყორცნილი მოწოდება ეხლაც გრვინავს გულიდან—გულში, ქვეყნიდან—ქვეყანაში.

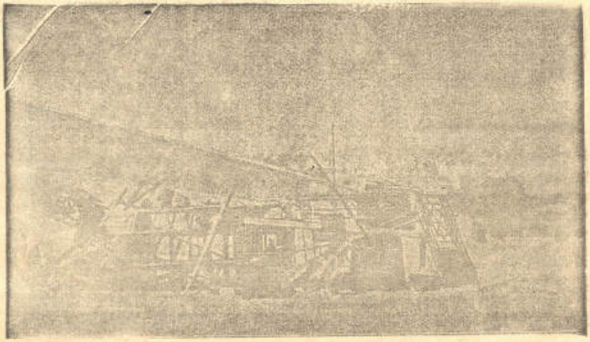

ბრძოლა მოსკოვში.—1905 წ. ბარიკადა ნოვობოჟედომსკის ვიწრო ქუჩაში.

ზოგი ითვლებოდა ამ რაშის ფეხ-ქვეშ, ზოგი კი აჰყვებოდა მისი ფრთების ნავარდს. წინ, იმედისკენ, აღმოსავლეთისკენ...

მაშინ გაცოცხლდა პირველათ დედამიწა ბარიკადებით.

მაშინ გაცოცხლდა პირველათ დედამიწა ბარიკადენოსნებით.

მაშინ გაითხარა უდიდესი სამარე რევოლიუციურ მებრძოლებისა.

მაშინ დაიდგა უდიდესი ძეგლი რევოლიუციურ მებრძოლებისა.

მათი სიკვდილით გამოჩნდა სიცოცხლე.

მათი დამარცხებით გამოჩნდა გამარჯვება.

ისინი არიან ძლიერნი.

ისინი არიან თავდადებულნი.
ისინი არიან გატაცებულნი.
ისინი არიან უსახელონი.
ისინი არიან უკვდავნიც.
არიან უკვდავნიც,
რადგან საქმე მათი დაუმთავრებელია.
მიზანი მათი შორეულია.
მოწოდება მათი საქვეყნოა.
თავგანწირვა მათი უსაზღვროა.
ცხრაას ხუთი—ეს არის ხანძარი და აფეთქება უკუღმართობის უდიდესი სიმაგრისა.
ცხრაას ხუთი—ეს არის უძლიერესი „მამლის ყივილი" ისტორიაში.

ცხრაას ხუთი—ეს არის გოლიათური ბრძოლა, რომელსაც ამაოთ არ ჩაუვლია.

ცხრაას ხუთი მრავალ მარმარილოს ფიცარზე არის ამოსაჭრელი დაცემულთათვის.

ცხრაას ხუთი მრავალ ცოცხალთა გულზე არის ამოდაღული დაუვიწყარათ.

ცხრაას ხუთი—ცეცხლით ნაწერი უდიდესი ფურცელია ისტორიისა.

იგი მოითხოვს მოწიწებითა და გულმოდგინეთ წაკითხვას ყველა მებრძოლთაგან.

ლევ. მეტრეველი.

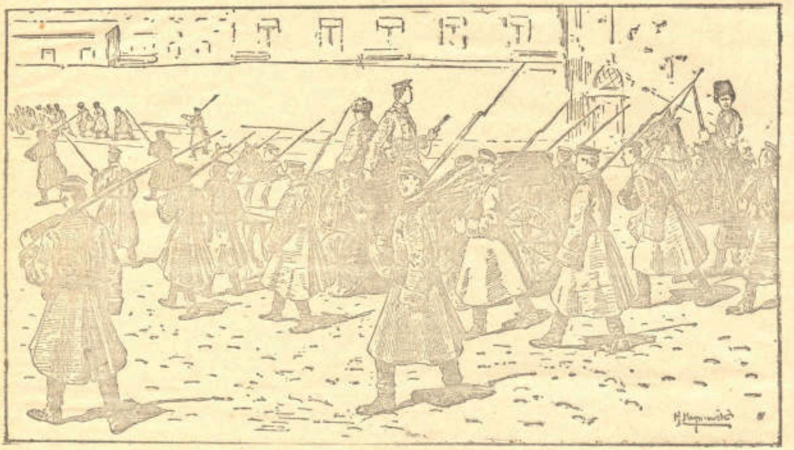

კამენდანტის სამმართველოში წაყვანა გრიაზნოვის მკვლელის
არს. ჯორჯიაშვილის ა ნახ. გრინევსკისა.

ტყე და ქარიშხალი*)

ზამთარი მძვინვარებს, დედამიწას ჰზარდნის. ყინვა თანდათან სუსხს უმატებს, ქარიშხალი შფოთავს, იმუქრება. შენობებს უსისინებს, მინდვრებზე დანავარდობს, მომეტებულ ნაწილად მთებში ტყიანს ადგილებს ეტანება. იქ სჭირდება ბრძოლა. უზარმაზარი ხეები წინ ელობებიან. ისმის საშინელი ზუზუნი, გმინვა, ღრიანცელი.

ნადირნი, ფრინველნი, ქვემძრომი ჭია-ღუანი, ყველანი, თავთავიანთ ბუნაგებში იმალებიან, გულის ფანცქალით ელიან გაზაფხულს.

იანვარი უკვე დღეებსა სთვლის, სულსა ჰლევს, ბრწყინვალე მზე თანდათან ახლოვდება, მალე ყველგან ერთნაირად მოჰფენს თავის უხვს, შარავანდედით მოსილ ნათელს.

აშავე იმედით უმკლავდებიან სიცივეს ადამიანები.

ზამთრის ქომაგი უფრო და უფრო მწვავდება, ონავრობს, ხეებს ჰგლეჯს, თოვლს, მიწას ჰხვეტს, ერთმანეთში ურევს, ჰბრდღვნის და გაბრაზებული ჰაერში აქეთ-იქით ჰფანტავს.

მაგრამ ქარიშხალს ნიადაგი არა აქვს. ხანგრძლივი ხრ არის მისი ძალა. იგი შემთხვევით მძლავრობს, უსარძიკვლო კედელივით ქანაობს. საშიშია მხოლოდ მისთვის, ვინც დანგრევის დროს ქვეშ მოჰყვება.

შეწუხებული, უზარმაზარი ტყის მსხვილი, წვივ-მაგარი ნაძვის ძირები, ტოტების აქეთ-იქით ხეთქებით გაოგნებულნი, თანდათან გამედგრებით ეწინაალმდეგებიან, ზღვის ზვირთებივით იზრდებიან, მრავლდებიან, ტალღებივით ზედიზედ ელალებიან და ჰქანცავენ მებრძოლს.

ქარიშხალს ღონე ეკარგება. უკანასკნელად ძალზედ ქშინავს, ალარაფერს ჰზოგავს, თავპირს იმტვრევს, კლდეებს ეხლება, ათასად გადახლართულ ტოტებს ერთმანეთზედ მძლავრად ახეთქებს, ყველაფერს ანადგურებს, შემაძრწუნებლად ახმაურებს.

მაგრამ... ფესვები?!. ესაა საშიში!..

ყლორტები უკვე ჩნდებიან..

ქარიშხალი განწირულებით ოოიალებს, ღმუის, ტირის, თანდათან სუსტდება, ნელნელა სუნთქვას ჰკარგავს და ბრძოლის ველზედ მარტო დამტვრეული ტოტები და ცივი სამარე-ლა რჩება.

დინჯი, აუჩქარებელი ბუნება თავის დუმილში სამართალს არა სჩქმალავს.

თბილი მნათობი თოვლს გაადნობს და ახლად აყვავებს მდელოს...

გ. ხეჩოაშვილი.

*) ვბეჭდავთ, რამოდენიმე ნაწარმოებს, 1905 წლის ლიტერატურიდან, როგორც ნიმუშს მაშინდელ შემოქმედებისას
რედაქცია.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მზეს დავნატრულდით

იწყებოდა გაზაფხული, განმაახლებელი და სიცოცხლის ალმაზხენი ხანა დგებოდა, ცხოველმყოფელი მზის სხივებმა გამოაღვიძა მცენარენი, მწერები, ცხოველები. ხეები ტურფად შეიმოსნენ ნაზის ფოთლით. ვაშლის, ატამის და მსხლის ხეხილი გადიფურჩქნა ყვავილებით. ბუზი, ფუტკარი, პეპელა ათასობით დაჰსტრფოდა მათ.

მზე ესროდა სიცოცხლით სავსე სხივებს დიდად მომთმენ ქართველ გლეხის ზურგს, გლეხი-კი, იმედებით სავსე, ღვროდა ოფლს და ტკბილად ოცნებობდა მომავალზედ.

კეთილი მთვარე ლამლამობით ისევ ეშხით-სავსე იდუმალობით ანათებდა არე-მარეს, თან ვარსკვლავები დასციმციმებდნენ ცოდვილ ქვეყანას და ელვარებით აზრწყინვებდნენ გაღვიძებულ ბუნებას... ბულბული, ახლად მოსული, დაჰსტვენდა ამა სოფლის სიამეს...

უცებ ბუნებამ მოიქუშა: ცა გაივსო უსიამოვნო ღრუბლებით, ლოდივით დააწვა იგი ქვეყანას. ვერც ერთი ცხოველმყოფელი სხივი მზისა ველარ აღწევდა ქვეყანას... ვერც ვარსკვლავის... არცა რაიმე სინათლე მოსჩანდა. ცივმა წვიმამ იწყო თქორვა... დაითუთქა ყვავილები, კოკორი, ყუნები ჩამოაყრევინა ხეებს—მცენარეებს... ხმა გაუკმიდა ბულბულს, ნიავდაგი აატალახა და ოაიყენა ყველგან წუმპის ტბორები...

შესწყდა მიმოსვლა, საქმიანობა, მუშაობა. ყველა ცდილობდა შესვლას საფარ ქვეშ, საიდანაც უსიამოვნოდ გაჰყურებდა სულის შემხუთავ ამინდს... ვერვინ არჩობდა, სად იყო მზე. ან რა ჟამი იყო დღისა: დილა, საღამო შუადღე. ზოგს ისე მოჰბეზრდა, რომ სიცოცხლე კზარებოდა...

მზეს დავნატრულდით,- შეჰჩიოდა ერთმანეთს ხალხი. ბევრი სულ-წასული ტანჯვით ამბობდა: ვეღირსებით-ღა იმ დალოცვილს, მის ძვირფას სხივებსო...

ღრუბლებს-კი უფრო ემატებოდა სისქე... შავი უსიამოვნო ფერი... ზოგჯერ ნიავიც დაიძროდა ხოლმე, მაგრამ ერთ ადგილიდან რომ გადაჩვეტდა ღრუბლებს, გამოაჩენდა სერს, მთას, მაღლობს.. მის ნაცვლად ერთ წამს სხვა უფრო შავბნელი ღრუბელი წამოეფარებოდა.. ხალხს გული, ხალისი დაეხურა და ისმოდა უსიამოვნო ბუტბუტი წინააღმდეგ ბუნებისა.

მეც ებრაზობდი, ვსაყვედურობდი ბუნებას და ენატრობდი ძვირელ ქარიშხალს, მაგრამ სად იყო...

ერთხელ შუაღამე იქნებოდა გადასული, გარედ გამოველ და ჩავაჩერდი უკუნ, უსიამოვნო სიბნელეს... უცებ იელა. საშინელი სინათლის ხლაკვნისაგან თვალებზედ ხელი მივიფარე. ამ დროს გაისმა ძლიერი ხმა ქუხა-ქუხილისა. ამ გაელვებას მოჰყვნენ სხვები, უფრო ელვარენი და ნათელნი... ასტყდა საშინელი ქუხა-ქუხილი. ღრუბლები შეჯგუფდნენ და ატირდნენ საშინელის მხაპუნა წვიმით. გათენებამდის ჩამოიცალნენ ქვეყანაზედ. ქვეყანაც უძლებდა, იდგნობდა...

გათენდა. გაწითლდა საამოთ აღმოსავლეთი, ცაც საამოდ გალღურჯდა და ზედ ნაზად ათრიალდა ვარსკვლავები...... უცებ უფსკრულიდან გამოჰკრთა მზის ცხოველმყოფელი სხივებიც.

სადღაა სევდა, გაჭირვება, ყვედრება.. ყველა ხარობს, ტყეც ხმაურობს სიცოცხლე იღუღდა. სიცოცხლეს ლოცვა-კურთხევას უგზავნიან. ბუნების ნიჭით სტკბებიან......

ოჰ. კარგია სიცოცხლე ნათელში. კარგია, როდესაც გათბობს და გინათებს ცხოველ-მყოფელი მზე.

ვაი უმზეობას, უსინათლობას, უსითბოებას...

ზაქარია გულისაშვილი,

ეპიზოდები 1905 წლის მოძრაობიდან საქართველოში.

ნახ. გოგიაშვილისა

ქართლის სოფელი 1905 წელში

ჭროლვა ქალაქებიდან სოფელს მოედო. ნიავი ქოხებს ეწვია.

უხილავი ძალით გლეხის კერას შეუხტებოდა და ასეული წლებით გაკაჟებულ მის გონებას ულიტინებდა.

ეკლესიის ზარის რეკა, ახლა მის სმენას სხვა გზით შეესმოდა და მის გულისყურს სულ სხვა რამეს ამცნებდა.

დაირეკებოდა ზარი და ისიც ეკლესიის გალავანს ეშურებოდა, ხოლო მწირველი ახლა ანაფორაში გახვეული ღვდელი კი არ იყო!

უმაღლესი სასოებით ყურს უგდებდა ახალ მოძღვრებას და მისი გული სიხარულით ჩქროლავდა, როგორც უნდა ჩქროლავდეს გლეხის გული, როცა ცის ტატნობზე შავი ღრუბლები, სეტყვისა და ქარიშხალის მომასწავებელი, უცბათ გაიფანტება, პირნახულს განადგურება ასცდება და კრიალ ცაზე მზე გამოჩნდება.

გლეხს უბრწყინავდენ თვალები, ულიმოდა სახე, უმღეროდა გული!..

ხოლო გონების ერთი ნაწილი, ცალი თვალით მოჭუტული, იჭვიანად გამოიყურებოდა.

— სოფელ'ში, სოფელ'ში უნდა წავიდეთ!

— იქით უნდა გავწიოთ!

— ქალაქის მუშა უკვე მზათ არის!

— საჭიროა სოფელმა მხარი დაუჭიროს!

და ჩვენც ვეშურებოდით...

ქართლის სოფელი! ქართლელი გლეხი, როგორც დათვი თავის ბუნაგ'ში მომწყვდეული, ხანტი, მოუხეშავი, ჩამჯდარი კისრით; ფარაჯა'ში გახვეული, მოლუნული თავით, ილლია'ში სახრით, პაჭიჭებით და ნაბდის ქუდით.

იმის თვალებ'ში მუდამ იჭვია, როცა ელაპარაკები, შორს იცქირება, ღრმად ფიქრობს. მისი აზროვნება გუთანისავით მიღოღავს. ბევრი ფიქრის შემდეგ მიხვდება,— მაგრამ თავისებურათ.

— რა ვიცი, რა ვიცი! რასაც ლაპარაკობთ სიმართლეკია და!.. მაგრამ, ა რუსის ხემწიფე რას ამბობს მერე ამის შესახება?.. არა თანხმდება ჰა?.. მაშა, აბა ისიც კნიაზების მომხრე ყოფილა!.. ეეეჰეი!. დახე, დახე!.. მერე და, რუსის ხემწიფეს ვინ მოერევა?.. მუშები და ჩვენა?.. ეეეი... რა ვიცი, რა ვიცი!..

— ყველაფერი კარგია ე თქვენი ლაპარაკი, მაგრამა ე ღვდლის შესახებ რომა ბძანებთ, ის კი აღარ მოდის ჭკუასა! აბალე, თუ არაფერს მივცემთ, როგორ იცხოვროს ღვდელმა?.. აბა, ეს ეკლესიები და ხატები სულ ტყუილი ყოფილა, რაღა! არა, შვილოსა, როგორც ჩემ მამა-პაპას უწირნია, ისე უნდა ვწირო მეცა სხვამ რაც უნდა, ისა ქნასი!..

— სუ ი მოურავის ბრალია, თორემა ი ჩვენი კნიაზი'კი არ არის ურიგო კაცი!

— მოურავია, მაშა! აი, ერთი იმისი კისერი მომაგრეხინა და სხვა არაფერი არ მინდა!

ეპიზოდები 1905 მოძრაობიდან საქართველოში.

ნახ. გოგიაშვილის.

— მაშა, მაშა! აი კიდევ ჩვენი აქციზისა!.. კაცო, ამაზე მეტი უსამართლობა რაღა იქნება, ჩემი ჭირნახულიდან არაყი ვერ გამომიხდია და ვერ დამილევნია!.. ესაო აქციზიო, ესაო გადასახადიო, ესაო ფოშტი ფულიო, ესაო გზიოო, რა ვიცი კიდევა!.. ველარ აუვედი კაცო ყველაფერსა! კაცი ვარ, რკინა ხომ არა ვარ!..

— არა ძმაო! ჩვენ გაჩენაში ღმერთი არ ურევია!.. მაგრამა! ეეეი!.. რა ვიცი, რავიცი!..

პირველად რომ ქართლის სოფელში შევედი, საღამო ხანი იყო. ურმიდან ჩამოვხტი და სოფლის ორღობეს ფეხით გავყევი. ახალგაზრდა გლეხიც ჩამოხტა კოფოდან. შუა სოფელ'ში რომ შევედით, მითხრა,—ცოტა ხანს აქ მომეცადნა, სანამ კამეჩებს გამოუშვებდა და მერე დანიშნულ ალაგას წავიდოდით.

ვიდექი და პაპიროზს ვწევდი. ვამჩნევდი როგორი გაფართოებული თვალებით მიცქეროდენ სოფლის პატარა ფეხშიშველა ბიჭები. გვერდზე ამიველიდენ, შემომივლიდენ და მერე კალოს ღობეს აქით დამალული ჩუმათ გამოიყურებოდნენ.

შემთხვევით გავლილი ქალები თავსაფარს გაისწორებდნენ, პირს დამალავდნენ და ცდილობდნენ მალე სახლს ან ბოსელს ამოეფარებოდნენ.

ისმოდა ძროხების ბღავილი და ხბოების გამოძახილი.

ადრიანი გაზაფხული იყო. ჰაერში კიდევ ზამთრის სუსხი იდგა. გლეხები სახლის ქვედა სართულში ცხოვრობდენ საქონელთან ერთად.

მალე ჩემი თანამგზავრი გლეხი დაბრუნდა. თან რამდენიმე გლეხი მოჰყვა. მივესალმეთ ერთმანეთს. შევხედეთ. ვუცდიდით რაღაცას.

ჯოხებზე დაყრდნობილი მოხუცები მიწას დასცქეროდნენ. ახალგაზრდები ფაცურობდნენ, თვალებში სიხალისე და ნაპერწკალი კიაფობდნენ.

— სადა სჯობია ლექსო?—ეკითხება ერთი მეორეს.

— სიმონას სახლში არა სჯობია ვითომა?

— სიმონას სახლში კი არა და! აბა, იქ ვინ დაეტევა? მაშ აბა, პეტრესთანა! ზევითა ოთახი ცარიელი აქვს!

ერთი ახალგაზრდა გაიქცა მეზობელ სახლისკენ.

მეძნელებოდა გლეხებთან უჩვევი საუბარი, ხალისი კი დიდი მქონდა:

ანთებულ საკირეს ემსგავსებოდა ჩემი გული.

და იქ, სადაც გულია, ორი ანთებული სიტყვა მრავალ ტომიან წიგნაკებს სჯობია!

აივანზე ვიდექი და ვამჩნევდი, როგორ იკრიბებოდენ გლეხები. თავს მიკრავდენ და ოთახში შედმოდენ ხელსახოცებში გახვეული საგზლით.

გრძელი ოთახი ორი მხრიდან მთლიანი და დაბალი ტახტით იყო მოცული, ბოლოში კი ქვის დიდი ბუხარი.

ტახტის შუა ალაგს სუფრას შლიდენ და ზედ აწყობდენ კომბოსტოს, ქარხლის წნილს, ლობიოს, ბოლოკს, წვანილსა და ბოთლებით არაყს. მუხლმოკეცით სუფრას შემოუსხდენ. მე სუფრის თავში მიმიწვიეს, მხოლოდ მამაკაცები იყვენ.

როცა ჩემსკენ მომართულ სახეებს შევხედე, ჭაღარა წვერებით, განიერი წარბებით, სუფრისკენ რომ მუხლის იდაყვები მწკრივად გამოეშვირათ,—შევკრთი, დავიბენი. მაგრამ დამზადებული ფრაზები მოვიშველე და მათ ქირ-ვარამზე ვიწყე ლაპარაკი.

— ჰეეჰეი!.. დახე, დახე!.. ნამდვილია მე და ჩემმა ღმერთმა!.. წამოიძახებდა ვინმე გლეხი.

— ჰო და, თავიდან მოვიშოროთ ბატონები, აღარ გვინდა ღვდლები, ავლაგმოთ ჩარჩები და მოვსპოთ ჩაფრები!..

— მოვსპოთ, მოვსპოთ! გაიძახდენ ახალგაზრდები.

ოთახში ნახევრად წყვდიადია. ბუხრის თავზე ჭრაქი ოდნავ ბჟუტავს.

ტახტზე წამომსხდარი მუხლები და ჩემსკენ მოძაო-

ეპიზოდები 1905 წლის მოძრაობიდან საქართველოში.

ნახ. გოგიაშვილისა.

თული თვალები, ოდნავ ალიალდებიან ბუხარში დანთებულ ცეცხლის ალისგან.

გუზგუზებენ ნაკვერჩხლები, იფანტებიან ნაპერწკლები და დროგამოშვებით ავარდება ალი.

ვგრძნობ: მალე აინთებოდა კოცონი!

—:—

— ბიჭო გიო! არ გესმის?..

— რა იყო, კაცო!

— რა და, აისემეს... აისემეი... კაცო, რა ქვია! აი, სოსია მეკრამიტეებია *) თუ რაღაც ერობის კაცები!..

— მერე რა იყო?

— რა იყო და, ის იყო რომა, თუ კი აი ჩვენი მეზობელი სოფელი შეეფიცა, ვითომ ჩვენ რატომღა არ უნდა შევეფიცოთ იმ ერთობასა?

— მერე?

— მერე ისა, რო სოსია მეკრამიტეები უნდა მოვრყვანოთ ჩვენცა!

— მერე და, სად არიან?

— სად არიან და გურულები არიან.

— მერე, მეც მაგას გეკითხები, სად არიან მეოქი?

— სადა და, აი ჩვენებიანთ ლექსომა ყველაფერი კარგათ იცის!

*) ქართლში პირველ ხანად სოციალ-დემოკრატებს,—სოცია მეკრამიტეებს ეძახდენ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

— კაცო, რას ამბობენ, რა გვინდაო, ყური არ მოგიყრავს მაინცა?

— რას ამბობენ და ბატონი არ გვინდაო, პრისტავი არ გვინდაო, არაყის აქციზი აღარ უნდა იყვესო, ღვდელს დრამა არ უნდა მივცეთო,—ყველანი ერთი უნდა გავხდეთო!..

— ჰეეჰეი!.. ღმერთო შენს მადლსა! მერე, თუ აღარც ბატონი იქნება, აღარც პრიჰტავი, აღარც ღვდელი, მაშ ვინ უნდა იყოსო აბა!..

— ვინა და, ერთობაიო!

— ერთობაიო?..

— ჰო, ერთობაო! რით ვერ გაიგე?

— მაშ აბა, ჩვენც უნდა მოვიყვანოთ ი ერთობაა რაღაცა, თორემა... ხომ იცი, საითკენაც ქვეყანა წავა, იქით უნდა წავიდეთ ჩვენცა!.. ასე არ არის კაცო?

—ჰო და, მაგას ვამბობ მეცა!..

ყოველი სოფელი ცდილობდა, რომ მასაც მიეღო ერთობის კაცი. დადიოდენ გლეხები და ეძებდენ ერთობის ხალხს. მოთხოვნილება დიდი იყო, მუშაკები კი ცოტა. გაჩნდენ ისეთები, რომელთაც ორგანიზაციის დაუვალებლად იწყეს სოფელში სიარული.

—:—

კიდევ კარგი, სახლში დამიხვდი! ოთახში შემოსვლისთანავე მეუბნევა მახლობელი სოფლის მასწავლებელი.

— რაშია საქმე?—ვეკითხები.

— შენი ჭირიმე, უნდა გვიხსნა!

— როგორ, რაშია საქმე?

— კაცო, ჩვენი სოფელი ყველაზე დიდი სოფელია, ინტელიგენცია საკმარისია და სირცხვილი არ იქნება ვიღაცები მოვიდენ სალაპარაკოდ?

— როგორ ვიღაცები! ალბათ ჩვენი პარტიის ხალხი იქნება!

— საქმეც მაგაშია, რომ არა!

— მაშ ვინ არიან?

სამი თუ ოთხი ერთად დადიან, შეიარაღებული არიან, ფეხით სიარულს არ კადრულობენ, უსათუოდ ცხენი უნდა მიართვა! მთელი იმ კუთხის გლეხ-კაცობა მოწიწებით ეპყრობა, სულ იმათ მზესა და სახელს ფიცულობენ. ეხლაც იმათ მოსაყვანად წავიდენ გლეხები. ჩვენ სხვა არავინ გვინდაო! ბევრი ვუშალეთ მაგრამ არა ქნეს! თუ ძმა ხარ, უნდა წამოხვიდე და ამ მდგომარეობიდან გამოგვიყვანო.

— კრება როდისთვისაა დანიშნული?

— ხვალისთვის! მახლობელ სოფლებიდანაც მოვლენ. დიდძალი ხალხი იქნება!

— ისინიც იქნებიან, არა?

— ჰო, იმათაც მოიყვანებენ!..

ძალიან მინდოდა მათთან შეხვედრა. მსურდა გამეგო: რას ლაპარაკობდენ, როგორ, ვინ იყვნენ, საიდან და სხვა.

მეორე დღეს შუადღისას გაისმა ეკლესიის ზარის რეკვა. დიდძალი ხალხი შეიკრიბა ეზოში.

სამრეკლოზე ავედით, მხოლოდ ვხედავდით თავებს. ვილაპარაკეთ. და ის იყო მიტინგი თავდებოდა კიდეც, რომ უცბად გაისმა თოფების სროლა და ცხენების ფეხის თქარა-თქური.

თავები იქით მიტრიალდენ, საპირს მდგომნი იქით წავიდენ, საიდანაც სროლა მოისმა. პატარა ბიჭები კი ხტუნვით შეეგებენ ცხენებზე მსხდომ ნაბდიანებს.

თავები ისევ შეჯგუფდენ. აქეთ წამოვიდენ. ამ დროს სამრეკლოზე სამი შეიარაღებული ნაბდიანი ამოვიდა. ერთი მათგანი წინ წამოდგა, მეორემ მას ნაბადი ჩამოართვა და უკან დადგა.

პირველმა რევოლვერი იძრო და სამჯერ ჰაერში ისროლა.

„ძირს მტარვალი! ძირს მტარვალი! ძირს მტარვალი!" სამჯერ დაიძახა.

მერე ისევ უკან მოტრიალდა და ამხანაგის მიერ ჩამორთმეული ნაბადი ისევ მხრებზე მოისხა და დაიწყო ლაპარაკი.

იმის სიტყვებში ხშირად ისმოდა სიტყვა „მტარვალი" და ყოველ ამ სიტყვის წარმოთქმაზე დასჭექდა რევოლვერი, რასაც ნაპირად მდგომი პატარა ბიჭები ხტუნვით შეხვდებოდენ ხოლმე.

იმუქრებოდა, იგინებოდა, ძარღვებს სჭიმავდა, ყოველი ფრაზის შემდეგ შეჩერდებოდა.

„აქნამდისინ თუ ჩვენი ქალები მიდიოდენ კოკით წყალზედა, ახლა იმათი ქალბატონები უნდა გავგზავნოთ წყალზედა. აქნამდის თუ ჩვენ ვურეცხამდით იმათ სარეც-

ხსა ახლა იმ ქალბატონებმა უნდა გაგვირეცხონ სარეცხი, თუ ჩვენი დედები აქნამდის იმათი ურცხობდენ თონეში პურსა, ახლა იმათ უნდა გამოგვიცხონ პური, ერთი სიტყვით, კმარა აქნამდის რომ გვყვლეფავდენ. შავი დღე უნდა დავაყენოთ ჩვენ ბატონებსა და მათ ამყოლ დამქაშებსა... ძირს უნდა გადმოვაგდოთ მტარვალი ნიკოლოზი და ყველა მისი მომხრეები! გაუმარჯოს მუშათა პარტიასა! გაუმარჯოს ერთობასა! ძირს მტარვალი!.."

ათავებდა ის სიტყვას.

სიტყვის გათავებისას კიდევ რამდენჯერმე ისროლა რევოლვერი, რამდენჯერმე შესძახა „ძირს მტარვალი" და სამრეკლოდან ჩამოვიდა.

— ჰოი, შენი გამჩენის ჭირიმე. შენი!.. გაიძახდენ გლეხები და მისდევდენ უკან.

მე ვხედავდი, როგორ გატაცებით მისდევდა შეიარაღებულ აგიტატორებს ალგზნებული ხალხი, როგორ ულიმოდათ ყველას სახე და როგორი იმედი ესახებოდათ თვალებში.

ისინიც არ სტოვებდენ მათს იმედს დაუკმაყოფილებლად და დაუზოგავად ჰხევდენ ჩარჩ სომხების გლეხებისგან მიღებულ თამასუქებს.

—სად არიან ისინი?—ვეკითხები ჩემ მაპინძელ მასწავლებელს.

— ერთი გლეხის ოჯახში.

— უნდა ვნახო როგორმე, გავიგო რა ხალხია!

— იმათაც კაცი გამოუგზავნიათ, ნახვა გვინდაო.

— მაშ, მოვიდენ აქ, გაგზავნე ვინმე.

პატარა ხნის შემდეგ ოთახში შემოვიდა ნაბადში გახვეული თვრამეტ-ცხრამეტი წლის ახალგაზრდა. პატარა შავი თვალები, ხაფანგში მომწყვდეულ თაგვის თვალებივით ცქრიალებდენ, გრძელ ბეწვიან ფაფახ ქუდის ქვეშ.

— გამარჯობათ!

— გამარჯობათ!

— სხვები რატომ არ მოვიდენ?—ვეკითხები.

— ისინი ისე არიან ხოლმე ჩემთან, ამხანაგები არიან, არ წამოვიდენ.—მოკრძალებით მეუბნება. თავს უხერხულად გრძნობს. მიმოხვრა კი სწრაფი და თავისუფალი აქვს. ნაბადი და ქუდი მოიხადა, კარებთან მიდო.

შავი ხალათი და გახუნებული, წაღებში ჩატანებული შარვალი,—ეხლა მას უფრო აახალგაზრდავებს. და ჩემს თვალწინ ჰქრება, ის გაბედული, დაუზოგველი და მრისხანე,—მტარვალის შემმუსვრელი,—წეღან რომ სამრეკლოზე რიხიანად ლაპარაკობდა.

— თქვენ რომელი ორგანიზაციის დავალებით მუშაობთ?—ვეკითხები.

— მუშათა პარტიის სახელით.

— ვისთან გაქვთ დამოკიდებულება?—კიდევ ვეკითხები.

— მე ამხანაგები მყავს ქალაქში, პროკლამაციებს მომიტანენ ხოლმე!..

— მუშაობთ სადმე?

— რკინისგზაზე რომ ხიდს აკეთებენ, იქ ვმუშაობდი, ქალაქიდან წამოვედი.

— ეხლა აღარ მუშაობთ?

— ერთი თვეა რაც ასე დავდივარ! ხიდზე რომ ვმუშაობდი, მახლობელ სოფლის გლეხებს ვიცნობდი და მუშათა პარტიის საქმეს ვაცნობდი. ერთხელ დიდი კრება ჰქონდათ გლეხებს, მე მთხოვეს მელაპარაკნა.

ამის შემდეგ ასე მიწვევენ გლეხები და მეც დავიარები.

იმერული კილო, მკვირცხლი თვალები—მიმზიდველობას იწვევენ, იმანაც იგრძნო ჩემდამი ნდობა და ამხანაგურად, ინტიმურად დამიწყო ლაპარაკი. შევძელი მისი მოკლე ბიოგრაფია გამეცნო.

ზემო-იმერეთის ღარიბი გლეხის შვილი, თავის სოფლიდან რკინის-გზის ლიანდაგიდან ახლო მდებარე სოფლის ორკლასიან სკოლაში დადიოდა ხუთი ვერსის მანძილზე.

ზაფხულში, როცა სკოლაში სწავლა სწყდებოდა, სოფლიდან მოჰქონდა ბალის ქერქიდან გაკეთებული, [illegible]-ში ჩალაგებული: ხილი შავი ქლიავი, ჭანჭური, ვაშლი, მსხალი, თხილი, ლეღვი, ბროწეული, წაბლი და სხვა. სადგურზე ჰყიდდა მატარებლის გავლის დროს.

— აბა ლეღვი, ლეღვი!.. ვაშლი, ვაშლი!.. შაური, შაური!..—გაიძახდა.

გადასწყვიტა შაურების მოგროვება. მეზობელი ეგულებოდა თბილისში. მისი მისამართი ჩაიწერა და ერთ დღეს გაეპარა მამას თბილისში.

მას უკან არც დაბრუნებულა სოფელში. პირველად ერთ ქარხანაში შეგირდად დადგა. ხელობა შეისწავლა და მალე რკინის გზის დეპოში წავიდა მუშათ.

აქ გაეცნო სოციალ-დემოკრატიულ მოძღვრებას.

კითხულობდა წიგნაკებს, „კვალს", ბროშიურებს, პროკლამაციებს. დადიოდა წრეში.

მე მივეცი თბილისის კომიტეტის მისამართი, წერილი, დარიგება, ვუთხარი, რომ უსათუოდ მალე წასულიყო თბილისში და საჭირო განმარტებები მიეღო მომავალი მუშაობის წარმოების შესახებ.

საღამო ხანი იყო. მიდამოს რუხ სუდარაში გახვეული ნაცნობი მგზავრი ეუფლებოდა.

ჩვენ ერთმანეთს დავშორდით, რომ კვლავ შევხვედროდით.

—:—

აისის ნიავი, ნოყიერი და მძლე, ხის მწვერვალოების ფოთლების რხევას სცილდებოდა. ახლა იგი დაბლობზე ჩამოდიოდა და ქროლვით იქცეოდა.

ქროლვით და გრიალით გადადიოდა იგი ერთი სოფლიდან მეორე სოფელში და თავისი მოუსვენარი შეხეთქებით გლეხის ქოხს კოდალასავით უკაკუნებდა. სახლის ერდოზე გაიქროლებდა და იქიდან სადგომში ჩახტებოდა; შუა ცეცხლს მიუხტებოდა და მის მუგუზალებს, ნაცრით რომ იყო შეხუთული, შეჰბერავდა, გაქექდა და ნაპერწკლებს აათრთქევინებდა.

უხილავი ენერგიით ილეწებოდა და იტკლიცებოდა საუკუნოებით დაკავებული რწმენა და შეგნება. ინგრეოდა ცხვრების მიერ შექმნილი ზღუდეები; კედლები ნაპრალებს აჩენდენ და იქიდან იმედიანი სხივი გულს მალამოდ ეფინებოდა.

ისმოდა ყრუ და უხეში ხმაური უცნაური ქროლვისა. ხან აქ და ხან იქ ეს ქროლვა გრგვინვად იქცეოდა და მეზობლის მიწყნარებულ ეზოს შხეფებს აჰკუპრებდა.

ქართველი გლეხის გულისყურიც იქით იცქირებოდა და, განცვიფრებული, ღია თვალებით სივრცეს გასცქეროდა,—გაურკვეველი.

საღამო ხანს დაღლილი და წელში გატეხილი,—მეზობლისას გადავიდოდა ყალიონს გააბოლებდა, დიდი თითის ფრჩხილით ყალიონში თუთუნს ჩასტკეპნიდა, გვერდზე გადააფურთხებდა იქვე მეზობლის ბოსლიდან ქვაზე ჩამოჯდებოდა.

სახრეს გვერდზე მისდებდა, იდაყვებით მუხლებს დაეყრდნობოდა და საუბარს გამართავდა.

— ბიჭო, ე გურულები რას შერებიან, გაიგე? მთავარი ილოინება, რა დაემართა?

— როგორ არ დაემართა შვილოსა? ვერ ხედავ, ამ ერთობის ხალხმა როგორ მოუგრიხეს კისერი?

— ბიჭო, ე გურულები რას შვრებიანთ, გაიგე? მთავრობა სუ გადმოუგდიათ და თავიანთ ხალხი დაუყენებიათ სულა!

— ჰეეეჰეი!.. ვენაცვალე იმათ გამჩენსა!

— მაშა, აღარც პრიჭტავით, აღარც მამასახლისო, აღარც ნაფარიო და აღარც არაფერიო!..

— აქციზი? აქციზიც მოუსპიათ?

— მერე? ჩვენა, შვილოსა? ჩვენ ასე უნდა ვიყვეთ?

— მოუსპიათ მაშა! იმდენ არაყსა ხდიან თურმე, რამდენიც უნდათ.

— მა რა იქნება შვილოსა, რა! აბა, ჩვენ რა შეგვიძლია! იქა, შვილოსა, სულ სხვა ხალხია! მაშა!.. სულ ერ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

თობის ხალხია!

— მერე, ჩვენც აკი შევეფიცეთ ერთობასა?..

— მერე, რო შევფიცეთ! ვერ გაიგე, რომ ჩვენ თავადებსა, რაზმი შეუდგენიათ?

— მერე, ჩვენც შევადგინოთ შეილოსა რაზმი!..

— მერე შენ საიდან შეადგენ შეილოსა, რომა იმათთვისა მთავრობას მიუცია იარაღი? მაშა!

— მერე რა. ვითომა ჩვენს ერთობასა გაუძლებენ ისინი?

— როგორ ვერ გაუძლებენ, რომა ისინი იარაღით იქნებიან და ჩვენ კი უიარაღონი!

— ჰეეჰეი! ჩვენი ერთობა ეგრე არ გაუშვებს მაგასა!.. რა ვიცი! რა ვიცი!..

გლეხები გრძნობდენ, რომ სიტყვებს და სურვილებს საქმე უნდა მოჰყოლოდა, ხოლო საქირო იყო მოთავე.

უკვე მოდიოდა ხმები, რომ გაღმა სოფელში ერთობის კაცი დაუჭერიათ თავადებს და გაულახავთო...

მოდიოდა ხმები, რომ მთელ რიგ სოფლებში თავადაზნაურობის მიერ დაარსებულა შავი რაზმები; რომ მთავრობამ მათ დახმარება გაუწია და იარაღი დაურიგაო...

მოდიოდა ხმები, რომ ტკერის გაღმა სოფელში ეგზეკუცია ჩაუყენებიათო.

გლეხების გაქანებას თან სდევდა რეპრესიები, ხოლო ერთხელ დაწყებული ქროლვა არ ჩერდებოდა და გრიგალის სახეს იღებდა.

—:—

თავზარ დაცემული თავად-აზნაურობა სოფელს სტოვებდა და ქალაქში გარბოდა.

გაკაპასებული ქალბატონები მიადგებოდენ გლეხის ცოლებს და ლანძღვითა და ყვირილით ეუბნებოდენ:

„არა, თქვე გასაწყვეტებო, თქვენა! როგორა გგონიათ! ი დიაკვნის წინტლიანი გიგუცა ჩამოაგდებს ხემწიფესა?.. მოიცათ ერთი, მოიცათ?.. ძალე ნახავთ, როგორ ამოგლეჯენ ი გაგძელებულ ლაქლაქა ენასა!.. გენაცვა, გაგიგონიათ?.. ხემწიფე არ გვინდაო, ბატონი არ გვინდაო, ღვდელი არ გვინდაო, აბა, ის ყოფილა ყველაფერი!.. მანამ არ ადგება მისი გვერდიდან, სანამ ჩვენ სახლ-კარში იმან არ იფართფაშოს!.. მოდი ახლა და კაცს სიკეთე უყავი! ის არ იყო, სტუდენტი რო გახდა, ჩემმა ქმარმა დახმარება არ მოუჩინა და რუსეთში წასასვლელი ფული მისცა? მერე ამისათვის მიდიოდა რუსეთში? მაგრამ რა იმის საქმეა სტუდენტობა! აკი ამიტომაც გამოაბუზურეს ი უნივერსიტეტიდანა? ახლა ჩამოსულა აქა და ვინცარამკითხესავით ლაქლაქობს!ქალო, რითი ვერ გაიგეთ, რომა ბატონობა ღმერთისა და ხემწიფისაგან არის დაკანონებული! ვის გაუსწორებია მთა და ბარი, რომ იმან გაასწოროს, ჰა?.. აბა, შეიძლება?.. ჰოი, ისე მე მქონდეს დიდი დღეი, როგორც იმას ყველაფერს ჩაამწარებენ!.. მოიცათ ერთი, მოიცათ! მოიცათ, ერთი მოგროვდეს ჩვენი თავად-აზნაურობის რაზმი? ისეთი დღე დავაყენოთ, რომა!.. მოიცათ ერთი, მოიცათ!..“.

თავად-აზნაურების რაზმი მართლა იკრიბებოდა.

შეშინებული და დამფრთხალი თავად-აზნაურობა თბილისში იხიზნებოდა. გლეხთა მოძრაობა მოულოდნელი მეხივით დაატყდათ თავზე. მთავრობის ნებართვით ისინი ქალაქში კრებებს ჰმართავდენ. შექმნილ მდგომარეობიდან გამოსავალს ეძებდენ.

რაზმი იარაღდებოდა, კრებებს აწყობდა, ხან ერთ თავადისას, ხან მეორე თავადისას ბანაკს ჰმართავდა.

გლეხის ინსტინქტი მაშინვე მიხვდა მან კარგად იგრძნო ვისკენაც და რისთვისაც იქნებოდა გამოყენებული ეს იარაღი. ამიტომ თავად-აზნაურობის რაზმს მან შავი რაზმი დაარქვა და თვითონ კი წითელი რაზმის შედგენას მოჰკიდა ხელი.

დადიოდა ხმები, რომ მტკვრის გაღმა გლეხები დაეცენ ბატონის სასახლეს, მოსამსახურეები გარეკეს და იარაღი წაიღესო.

დადიოდა ხმები, რომ მრავალ ადგილს ჩაფრებს იარაღი ჩამოართვეს და გლეხები თვით შეიარაღდენო.

—:—

ატეხილი გრიგალი უხეში და უტეხი ძალით დიდრონ ხეებს ჰლუნავდა და ჰბდღვნიდა, ზუზუნი და ხმაური გაჰქონდა. ერთი დაქროლვა კიდევ და ხეებს ძირიანად ამოაგდებდა.

კიდევ მოდიოდა ხმები გურულების თავგანწირულ ბრძოლის შესახებ.

კიდევ ალიყურთოვანებაში მოდიოდენ ქართლელი გლეხები. უფრო გამალებით ჩქროლავდა გული. უფრო ფართედ იხსნებოდა მათი ქუთუთოები.

—:—

ამ ყრილობას შემთხვევით წავაწყდი. შევერიე ხალხში, შევხედე მოლაპარაკეს.

ახალგაზრდა ყმაწვილი. ჰასაკში შესული ხმის ბგერა. დაბეჯითებითი, გადამწყვეტი, მოკლე ფრაზები.

ახლა უკვე გლეხისათვის შემუშავებულ დებულებებს ანვითარებდა და მწყობრად, თალაგებით, როგორც დახელოვნებული ორატორი ჰფანტავდა სიტყვებს,—გლეხების გულს რომ მალამოსავით ეფინებოდა.

უხილავი ძაფი იყო გაბმული მასსა და მსმენელთა შორის. და ის გრძნობდა, რომ უხილავი ძალა მას აძლევდა უპირატესობას; მისი სიტყვები უშუალოდ იჭრებოდა გლეხების გულში და შეუცნობლად მოქმედებდა მათზე.

„ოი, შენი გამჩენის ჭირიმე, ნიკო გურულო, შენი!..“—წამოიძახებდა ჩემს გვერდში მდგომი გლეხი.

ნიკო გურულის სახელი გაგონილი მქონდა. იმ რაიონში ის იყო, გლეხის გულს რომ ჰხიბლავდა. ხოლო არ ვიცოდი თუ ნიკო გურულს უწოდებდენ, პირველად, რომ კრებაზე შევხვდი ნაბადში გახვეული და ერთ დროს რომ ლელვსა და ვაშლებს ჰყიდდა გატაცებული.

ახლა ნიკო გურული გამხდარიყო გლეხების იმედი და სასოება. ყველას მისი სახელი ეკერა პირზე. ისიც დადიოდა სოფლიდან სოფლად და გლეხის გულში კოცონებს ანთებდა

რომ შევხედე, მეუცნაურა. თითქოს გაზრდილიყოს, დავაჟკაცებულიყოს სულ ორიოდე თვის განმავლობაში.

მისი ხმა, მკვეთრი და ბეჯითი, გლეხებს ...უწოდებდა მიებაძათ გურულ გლეხებისათვის: ბოიკოტი გამოეცხადებინათ თავადებისთვის, მოეშალათ ადმინისტრაციის აპარატი, შეეწყვიტათ გადასახადის მიცემა. „ჩვენ ვერ მოგვითმარია ჩვენი ჭირნახული ისე, როგორც ჩვენ გვინდა და აქვე კრიჭაში ჩაუყენებიათ აქციზი განა დრო არ არის, ამხანაგებო, ბოლო მოეღოს ამ უსამართლობას? განა დრო არ არის, მოვსპოთ აქციზი და მისი სამმართველო?“—გაიძახოდა ის გატაცებული.

„დრო არის, დრო!“ „უნდა მოვსპოთ!“ „ერთი მაგისი კისერი მომაგრეხინა და სხვა არაფერი მინდა!..“—დაიძახეს უკანა რიგებში. შეიქნა ჩოჩქოლი. მითქმა-მოთქმა. უხილავი ტალღა დასცურავდა შეჯგუფულ ხალხში. „მართალს ამბობს, მედაჩემმა ღმერთმა“. „როდემდის უნდა ვიცადოთ. რომ აღარ ვიცი!..“ „უნდა მოვსპოთ, უნდა მოვსპოთ!..“.

„ბიჭებო: აი კეტს ხომ ხედავთ!“—დაიძახა ერთმა მაღალ ტანიანმა ახალგაზრდამ, რომელიც ჰაერში ატრიალებდა ხელში დაჭერილ კეტს და ათამაშებდა—„აბა, ვინც ბიჭი ხართ და გამომყვებით!..“ და ფიცხლათ გადახტა განზე.

მას გაჰყვა მეორე, მესამე, მეოთხე და მთელი ჯგუფი თითქმის სირბილით გაემართა გალავნის ალაყაფის კარებისკენ.

მერე უცბად იხუვლა მთელმა კრებამ და ჯგუფს უკან გამოედევნა.

„ყველა წამოდით, ყველა! აქ არავინ დარჩეს, თორემ გიტირებთ დედასა!“..—დაიძახა ერთმა ახალგაზრდამ.

ხალხი აირია, დაიძრა. ზოგი წინ მირბოდა, ზოგი განზე. გალავანს რომ გასცდენ, ორღობის სარებს მისცვივდენ და კეტებათ მოიმარჯვეს.

აქციზის კანცელარია სოფლის ნაპირად იყო. ორღობეში გაფანტულ ხევის ფარასაეით მიდიოდა ხალხი. წინ მირბოდა პატარა ჯგუფი,—კეტებით მომარჯვებული ახალგაზრდები, შემდეგ რჩებოდა მანძილი და კიდევ ჯგუფი. მერე კი ქალები და მოხუცნი. ბავშები სირბილით წინა ჯგუფს მისდევდენ.

სირბილით გაიარეს ორღობე და აივნიან სახლს მიადგენ.

„აბა, ბიჭებო! დასცხეთ მაგ გამჩენელ ძაღლსა, მაგასა!..—უყვიროდენ უკანანი წინებს.

ახალგაზრდათა ჯგუფი გადმოხედავდა მოზღვავებულ ხალხს და გამხეცებული, კეტებით მომარჯვებული, ერთმანეთს წინ უსწრებდენ.

როცა აივანზე ავიდნენ, შეჩერდნენ, როგორც შეტბორილება ხოლმე გაზაფხულის მდინარე, როცა წინ მოულოდნელად ჩაჩხირული ხე შეხვდება.

აივანზე მისვლა-მოსვლა იწყეს. ხალხი კი ეტანებოდა.

აივანი თანდათან ივსებოდა, უწესრიგოდ ერთმანეთში ირეოდენ. კარები დაკეტილი დახვდათ. ფანჯრები ჩალურსმული. კარებს აწვებოდენ და ისევ თავს ანებებდენ.

საჭირო იყო ვინმეს გადამწყვეტი მოქმედება, იმ სიტყვის წარმოთქმა, რომელიც ყველას ენაზე ჰქონდა და ვერავის ეთქვა.

მერე ქვევიდან შემოესმათ: „ჩაამტვრიეთ კარები, დალეწეთ ფანჯრები!"..

ახლა ყველა აფაცურდა, აყაყანდა: „ჩაამტვრიეთ კარები, ჩალეწეთ ფანჯრები!"..

მოღერებული კეტები მწკრივად აიმართა კარებთან და ფანჯრებთან. ერთსა და იმავე დროს დაიწყო კარმა ლაწა-ლუწი და ფანჯრის მუშებმა ზრიალი.

გაისმა ყვირილი, მსხვრევა და ჩხრიალი, ატყდა ხმაური, ქივილი და ხივილი, წყევა და კრულვა, მუქარა და გინება.

ჰაერში აიმართა მოღერებული მუშტები; ისმოდა შეძახილი: „აბა, ბიჭებო! თქვენი გამჩენის ჭირიმე! დაჰკათ, დაჰკათ!.. ეგრე, ეგრე! მაგრად!"..

შეამტვრიეს კარები. შევიდენ ოთახში, მიიხედ-მოიხედეს, აწვებოდენ ერთმანეთს, დარბოდენ ოთახებში.

ვილაცამ მაგიდას კეტი დაარტყა. ახლა კი მიხვდენ თითქო, რა უნდა ჩაედინათ. ჰხევდენ წიგნებს, ქაღალდებს; ამტვრევდენ სკამებს, საწერ მაგიდას, ლამფებს.

ვილაცამ კედლიდან ხელმწიფის სურათი ჩამოიღო, აივანზე გაიტანა, ყირამალ დაიჭირა და ხალხს გადაუგდო. მისცვივდა წინა ჯგუფი. ერთმანეთს სტაცებდენ, ჰხევდენ, ჰაერში აფრიალებდენ...

აქციზის მოხელე უკან კარიდან გაპარულიყო. როდენიმე ყმაწვილი გამოუდგა. ვერა ნახეს და უკან დაბრუნდენ.

— ჰაი, გაგვექცა ის გამჩენ ძაღლი, ისა!..

ოთახში აღარაფერი დატოვეს. ყველა ფანჯარა მილეწეს, კარები ჩამოიღეს.

ეხლა სახლი გამოიყურებოდა ისე, როგორც მკვდრის ღია თვალები,—გაშტერებული და უცნაური.

— ბიჭებო! აბა, ეხლა ჩვენ კანცელარიას ვესტუმროთ!.. და ახალი აღფრთოვანებით, ახალი გატაცებით, ბრბო დაიძრა კანცელარიისაკენ.

კანცელარიაში ორიოდე ჩაფარი დახვდათ. შეიპყრეს, იარაღი ჩამოართვეს, თვით შეიარაღდენ, მაგიდები აქაც დაამტვრიეს, ფანჯრები დალეწეს.

კანცელარიას გვერდით სკოლა იყო. ახლა იქითკენ გასწიეს. შეცვივდენ და შეგირდების მაგიდებს მტვრევა დაუწყეს.

უცბად აივანზე გაისმა მკაცრი ხმა: „ხალხო და ჯამაათნო! მისმინეთ!" ეს კვლავ ის იყო,—ნიკო გურული! ხალხში ჩოჩქოლი შეიქნა. აივანთან შეჯგუფდენ. მაგიდების მტვრევა შეაჩერეს. ხმაურობა შეწყვიტეს.

ის იდგა აივნის მოაჯირზე, ერთი მკლავით ბოძზე მოხვეული, მეორე ხელში კი ქუდი ეჭირა მაღლა აშვერილი. გაფართოებული თვალებით, ყელში დაჭიმული ძარღვებით, ფოლადის ხმით ხალხს მოუწოდებდა, რათა ხალხი შეჩერებულიყო.

აფრასიონ მერკვილაძე
1905 წლის რევოლუციის ორგანიზატორი
დასავლეთ საქართველოში.

იყო უდრეკი, მტკიცე ძალა იმის შემოძახილში. ხალხური ენით მოლაპარაკე, ხალხიდან გამოსული, როგორც ჯადოსანი მოქმედებდა ხალხის ნებისყოფაზე. ინტონაცია ხმის, მიხვრა-მოხვრა. სხარტი ტანი, იერი,—ერთ ჰარმონიულ მთლიან ასახავს ჰქმნიდა მის ლაპარაკის დროს.

მსმენელები მიჯაჭულნი იყვნენ იმის ხმის ბგერასთან. მისი გატაცება, როგორც ბურბუშელას ცეცხლი, ისე ედებოდა მსმენელთა გულს.

ახლა ის ლაპარაკობდა მომავალ ბრძოლების შესახებ. მიუთითებდა თავად-აზნაურთა მიერ შემდგარ რაზმზე და გლეხებსაც მოუწოდებდა შეედგინათ წითელი რაზმი. „და ეს რაზმი უნდა იყოს უსამართლობის დამთრგუნველი და კეთილის გამომხატველი!"..—დაათავა მან სიტყვა.

—:—

რევოლუციის გრიგალი დაქროლავდა სოფლად და ერთ კუთხესაც არ სტოვებდა, რომ არ შეხებოდა. თუმცა ქროლვა აღელვებით, ხმაურით, ქუხილით, სისხლით ხასიათდებოდა, მაგრამ გლეხის ოჯახში მას შეჰქონდა მყუდროება, სასოება და მშვიდობიანობა.

შეწყდა ყოველი შური და მტრობა. ოჯახური და ნათესავებ შორის ატეხილი დავა და ჩხუბი მიწყდა. ყოველ გაურკვეველ და სადაო კითხვებს თვით გლეხები არჩევდენ და სათანადო განაჩენს გამოიტანდენ.

მოისპო ქურდობა და ავაზაკობა. გავარდნილი ყაჩაღები მოდიოდენ ხალხის კრებებზე, დანაშაულს აღიარებდენ და პატიებას ითხოვდენ. ყველამ იცოდა, რომ ეს იყო გულწრფელი განცხადება ერთობის წინაშე და ძმურად იღებდენ თავიანთ წრეში და წითელ რაზმში სწერავდენ.

ბევრი მათგანი თავდადებული გმირები აღმოჩნდენ შემდეგ ბრძოლებში.

ყველას ღიმი ესახებოდა პირზე და დათრგუნვილი იყო ბოროტება.

პატარები ჰბაძებდენ დიდებს და ისინიც „ერთობას" თამაშობდენ. გამოდიოდენ პატარები თავიანთ „მიტინგზე" და ძმობასა და ერთობაზე ლაპარაკობდენ.

თუ სოფელში ერთობის გულისთვის პოლიცია დაიჭერდა ვისმეს,—მაშინ მთელი სოფელი, დიდი და პატარა—მიდიოდა სამაზრო პოლიციაში და ამხანაგების განთავისუფლებას მოითხოვდა. და მაშინ ვინ დაუდგებოდა წინ ერთობის ძალას!..

„ამხანაგო!"—და ისახებოდა ძალა ერთობის, თანასწორობის, გამარჯვების და დღესასწაულის.

„ამხანაგო!"—და გლეხი ჩაიცინებდა ულვაშებში.

„ამხანაგო!" გაუმარჯოს ერთობას!..

დ. ლიხელი.

1 9 0 5

ვმუშაობთ ჩუმად,
ვითვლით ნაგანებს;
დავეძებთ ყველგან
ჩვენს ამხანაგებს.
მედგარ ბრძოლისთვის
ყველა ვეძარით.
გაიპრიალებს
ცივი ხანჯალი.
უნდა დაინგრეს
ძველი ტაძარი
ვაშა ჩვენს იმედს,
ალფრთოვანებას;
ცხადს სინამდვილეს,—
არა ზმანებას.
ჩქარა ჩვენს მიზანს
ან ხელი ვიტაცოთ!
თავისუფლება
მტერს გამოვსტაცოთ.
ყველა მიიძლვნის
სისხლიულს ორ წილს.
და გადაუხდით
ზეიმით ქორწილს.
ბატონს ხალხისთვის
რა მოუცია?—
მხოლოდ მაშვრალი
ძირს დაუცია!
თავისუფლება
ყველას გვწყურია!
მედგარ ბრძოლისთვის
გვიხმობს გურია
გვიხიბლავს ნაცნობი
სხივის მთრქვეველი;
ჩვენი მიზანი
სიტკბოს მძლეველი!
ძმად გაფიცულებს
შეახმეს მკლავი.
ვინც კი არ დასდოს
ბრძოლაში თავი!
თავისუფლება
ყველას გვწყურია;
მედგარ ბრძოლისთვის
გვიხმობს გურია.
ერთს ჩვენს ახლობელს
შიშით აციებს;
ვეღარ ავრცელებს
პროკლამაციებს.
და ყველამ დავვშეთ,
ავტეხეთ შფოთი;
ის მოღალატედ
გამოდგა ლოთი.
მოვტეხეთ როგორც
ურგები ტოტი.
არც კი ვაღირსეთ
მხდალს ბოიკოტი.
თავისუფლება
ყველას გვწყურია;
მედგარ ბრძოლისთვის
გვიხმობს გურია!
ვმუშაობთ ჩუმად,
ვითვლით ნაგანებს;

კამო ბორკილებში

რაზმებად ვაწყობთ
ჩვენს ამხანაგებს!
ფორე და თომა
მეთაურობენ.
გლეხები აღდგნენ
აღარ ხუმრობენ.
თავისუფლება
ყველას სწყურია,
მედგარ ბრძოლისთვის
გვიხმობს გურია!
ძმებო ხმალს ხელი
და ტყვია თოფში!
დილაზე გავალთ
გადამწყვეტ ომში.
გლეხო, თუ ელი
შენს სახნავ მიწას,
მაშ კეტს დასაქმე
და შვინდის ფიწალს
ხვალ იერიშით
მივდივართ მტერზე.
ავაგებთ მტარვალს
მახვილის წვერზე.
თავისუფლება
ვის არ სწყურია;
ძმებო, გამოდით!
გვიხმობს გურია!*)
1906 წ.
ქიზიყი.

სანდრო შანშიაშვილი.

*) ეს ლექსი დაწერილია 1905 წლის რევოლუციის შთაბეჭდილებით. ლექსისთვის ავტორი დატუსაღებული იყო და 6 თვე გატარა მეტეხის ციხეში.

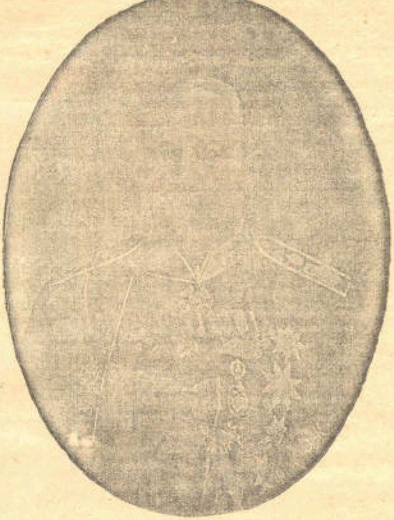

კავკასიის მთავარ მართებელი 1905 წ.
ვორონცოვ დაშკოვი

ციხიდან გაქცევა

დაამარცხეს ცხრაას ხუთი წლის რევოლიუცია! მოჰკლდა! აღფრთოვანება, გატაცება!..

სატუსაღოს მოწყენილი დღეები მიცოცავდენ, როგორც მიცვალებულის გასვენება სასაფლაოზე. არ იყო იმედი მალე თავისუფლების ხილვისა

მრავალ გზით იღებოდა სატუსაღოს კარი და ივსებოდა ციხის კედლები ახალ მოსულ ამხანაგებით. კიდევ იღებოდა კარი და ცივ ციმბირში იგზავნებოდნენ რევოლიუციონერთა ჯგუფები.

გადასახლებულნი უფრო მხიარულად გრძნობდნენ თავს და ციხეში მყოფთ იმედს უღვიძებდნენ.

გესმის! მოვალ თუ არა დანიშნულ ალაგას, არ დავაყოვნებ, გამოვიპარები, ჩამოვალ ისევ აქ და ხვრელს გავაკეთებ, გაგანთავისუფლებთ!

— აბა შენ იცი! არ დაივიწყო! ბევრი გეპირდება, მაგრამ მერეივიწყებენ!

— უკვე მაქვს გეგმა შედგენილი! ხომ გიმთხარით კიდეც: იმ სახლს ვიქირავებთ, იქიდან კი პირველ საკრეტში თავს ამოვყოფთ!

— აბა! ნახვამდის! ნახვამდის!..

მიდიოდა დღეები, თვეები და სრულდებოდა წლები!

„ჩვენ უკვე ვიქირავეთ ციხის პირდაპირ სახლი. იქ დასახლდება ორი ამხანაგი, როგორც ცოლ-ქმარი. ჩულქების საქსოვ სახელოსნოს გახსნიან. ამისთვის კიდეც ვიშოვეთ ერთი ძველი საქსოვი მანქანა. ქუჩის ოთახს სარდაფი აქვს. აქედან დავიწყებთ ხვრელს და მიწასაც სარდაფში დავყრით. როცა ეზოში გადმოფენილ თეთრ ჩულქებს შეამჩნევთ—ეს იმას ნიშნავს, რომ მუშაობა სწარმოებს. სარდაფიდან ქუჩის ქვეშ გავალთ, მერე ციხის გალავნის ქვეშ გავივლით და ციხის კედელს, რომ მივადგებით, იქვე პირველ სეკრეტში ამოვიყვანთ ხვრელს. სამის გარდა ციხეში არავის ეცოდინება ეს ამბავი. მხოლოდ იმ დღეს, როცა ხვრელი დამთავრდება, შეატყობინებთ დანარჩენებს. ციხის ორგანიზაციის მოწყობა თქვენ იცით! ფანჯრებიდან სახლისკენ ცქერა! ნუ დაიწყებთ! იყავით ფრთხილად! გაკოცებთ! მალე გნახავთ!—იწერებოდნენ გარედან ამხანაგები.

კვლავ გძელდებოდნენ დღეები. მოგვდიოდა ცნობა, რომ ხვრელის ხუთიოდე საჟენი გათხრილია, რომ მუშაობა თანდათან ძნელდებოდა, რომ სუნთქვა აღარ შეიძლება; კართოფილის სანთლები უჰაეროთ ჰქრება. ამისათვის მჭედლის საბერველია შეძენილი, მას გძელი რეზინის ლულა აქვს მიბმული და ამნაირად გზავნიან სასუნთქე ჰაერს ხვრელში მუშაობის დროს.

ყუთით გამოაქვთ მიწა მას ორივე მხარეს თოკი აქვს მიბმული. როცა ყუთი მიწით გაივსება, სარდაფიდან გამოსწევენ თოკს, დაცლიან ყუთს და შემდეგ მეორე თოკით ცარიელ ყუთს წააჩაჩიალებენ ხვრელში. ყუთს ძირზე ტომარა აქვს მიკერებული, რომ ხმაურობა არ იწყოს..

შევიკრიბებოდით სეკრეტში ამხანაგები და ვმსჯელობდით ხვრელის და ჩვენი გასვლის შესახებ. ზოგი დარწმუნებული იყო, რომ საქმე კარგად ჩაივლიდა, ზოგი იჭვიანობდა.

„ვაი თუ გასვლის დროს თავს წამოგვადგნენ და შიგ ჩაგვკლეს, როგორც ძაღლი! მაშინ საფლავის გათხრაც არ დასჭირდებათ! ამხანაგების ხელით გათხრილ მიწას სამარედ გაგვიხდიან!..“

1905 წლის რევოლიუციის ჯალათი ალიხანოვი.

ხვრელის გაჭრა გრძელდებოდა და უახლოვდებოდა ციხის კედელს. საღამო ჟამს, როცა წიწილებივით დავუთვლიდნენ, ფანჯრის რკინებს სიმაგრეს გაუსინჯავდნენ და კლიტეს დაადებდნენ,—დაბალი ხმით ერთმანეთს ვეფიცებოდით, რომ თავისუფალ სივრცეში ერთად ვიმუშავებდით, ვაცნობებდით მომავალზე, ამხანაგურ ცხოვრებაზე და ერთად ყოფნაზე.

თხუნელასავით მიწაში ჩამძვრალ ამხანაგების მუშაობას, გონების თვალით წარმოვიდგენდით. მათ გამურულ, გაფითრებულ სახეს ვჭვრეტდით, მიწის ხრიალს და ყუთის ხრაგუნს ვისმენდით და ამ წმინდა საქმეს, როგორც მორწმუნე სამლოცველოს მოკლებული,—სასოებით შევყურებდით... იქით იყო მიმართული გულის ყური და გონების თვალი!..

ერთ საღამოს, იმ ადგილს, სადაც ხვრელი იჭრებოდა, გავარდა თოფი, გავარდა მეორე. მას მოჰყვა სტვენა, ყვირილი, სირბილი და კიდევ სროლა კანტი-კუნტი.

გაფითრებულნი, გონება დაბნეულნი, აცახცახებულნი, გაფართოებული თვალებით,—ერთმანეთს ვეკითხებოდით იმას, რაც ყოველ ჩვენთაგანს გონებაში ჰქონდა გამოუთქმელი.

სუნთქვა შეგვეკრა, ყელს ბურთი მოაწვა და ენა სასას მიეკრა. ერთხანად ვისხედით გაქვავებულივით.

როცა სროლა შეწყდა, დაჭიმული ძარღვი ერთ ადგილს გაიხსნა.

— დაიღუპეთ!

— დაიღუპნენ ისინი!

— ისინი!

დუმილი, უმწეო მდგომარეობა. კედლები და რკინის ფანჯარა.

— მოიცა, იქნებ სხვა რამ გამოირკვეს?!

— სტვენა სად იყო საჭირო? ან სირბილი?

— იქნებ სულ სხვა რამ მოხდა!.. კვლავ ვიგრძენით გულის ფეთქა, პირში ნერწყვი...

სად, რაღას გავიგებდით ნამდვილ ამბავს!

ღამე კი გძელია, დაუსრულებელი..,

— მოიცა, კარიდორში ფეხის ხმაა! გესმის გასაღების ჩხარუნი? ის უნდა იყვეს! გაიგებდა ამბავს! ვკითხოთ!

კარებში გამოჭრილ პატარა ჩარკინულ ფანჯარაში, გამოჩნდება ფედორის ჭროღა თვალები ხშირი წარბებით.

მეორე დღეს დილით, ეზოში თეთრი ჩულქები კვლავ თოკებზე ჩამოეკიდნენ.

ახლოვდებოდა ხვრელის დამთავრება. იმ დღეს ციხის კედელს უნდა ამოჰყოლოდნენ. ფხვიერ მიწის ხრიალი გარკვევით ისმოდა. კედელთან დარაჯი დაიარებოდა. სეკრეტში მყოფ ამხანაგებმა სიმღერა იწყეს, ყვირილი და ხმაურობა ასტეხეს, რომ დარაჯის ყურადღება დაბნეულიყო. ხმაურობას აჰყვნენ სხვა კამერებიც. ახალმა გასართობმა გაიტაცა ტუსაღები, იმავე დროს საქმეს ხელი შეუწყო. ხვრელი მიადგა სეკრეტის იატაკს.

უკვე გარკვევით ისმოდა ტახტის ქვეშ ხრაგუნი, ასფალტის იატაკს გაჰქონდა კრაწუნი.

უცბად შეწყდა ხმაურობა და იატაკის ქვეშიდან მოისმა, როგორც ჰამლეტის მამის აჩრდილის ხმა: „ყოჩაღად იყავით"! ხვრელი დამთავრდა! ხვალ დაიწყებთ გამოსვლას! ხვალამდის... ხვალამდი"ს...

ღამე უძინარი, მოუსვენარი, ნერვიული... და ფიქრები, ფიქრები...

მეორე დღეს დილით ეზოში წითელი ჩულქები თოკზე ჩამოეკიდნენ, როგორც ნიშანი საქმის დამთავრებისა.

იმ დღეს ციხემ ჩვენს თვალში სხვა ელფერი მიიღო. დავიარებოდით, როგორც აჩრდილნი, ერთმანეთს შევღიმოდით, კუთხეში ამხანაგებს საქმის ვითარებას ვაცნობებდით. გასვლის რიგს ვანაწილებდით. დამხმარე ამხანაგებთან გეგმას ვაწყობდით.

ოროლი უნდა მივსულიყავით იმ სეკრეტთან, სადაც ხვრელი იყო გამოყვანილი. ცხვირსახოცით ნიშანს იძლეოდა დერეფნის პირად მდგარი ამხანაგი. გასვლა იწყებოდა „პროგულკის" დროს, როცა ზევითა სართულიდან ეზოში ჩადიოდნენ ამხანაგებ.

ქვედა დერეფნის მორიგი ზედამხედველი ციხის „დუქანში" უნდა დაეპატიჟნა ერთ დამხმარე ამხანაგს და ლიმონადით, ლომით და მოხარშული ქათმით გამასპინძლებოდა, რათა სავსებით კარი ღიათ გაეშვა.

„სასეირნოთ"! დაიძახა ზედამხედველმა. გამალებით აძგერდა გული...

— მოდი აქ! შემოდი! მიწვევს თავისთან ამხანაგი.

— რა გინდა?

დალიე აი, ეს კონიაკი! გაგამაგრებს!..

როგორც შემოსილი ღვდელი ბარძიმით ხელში მორწმუნეთა საზიარებლად, ისე უსხამდა ამხანაგებს კონიაკს ფეხებში ბორკილ გაყრილი.

— ბორკილებს რას უშვრები?

— თან წავიღებ!

— როგორ?

დაჭედილი არ არის „ვინტები" აქვს გაკეთებული.

— მაშ, როცა გახვალ ოთახში, იქ გაიხსნი?

— მერე ხელსახოცში გავახვევ და თან წავიღებ!..

— აბა, ჩავიდეთ ახლა ეზოში! რიგი არ არიო! ნიშანს ადევნეთ ყველამ თვალი!...

ეზოში ჩვეულებრივი სიარულია და ახლოურმის თამაში, თვალს ვადევნებ ნიშანს, აგერ მიდის პირველი წყვილი. შეუხვია, დერეფანში მიიმალა. ახლა ჩემი რიგია. ვუცდი ნიშანს. აი, თეთრი ცხვირსახოცი ცხვირთან. მივდივარ ისე, როგორც მიდიან მთვარეულები.

ნახევრად ბნელ დერეფანს გავიველი და სეკრეტში შევდივარ. ორი გაფითრებული სახე ამხანაგებისა (ესენი ბოლომდის რჩებიან სეკრეტში) თვალში მეცემა. დაბალი ხმით ვეკითხები:—„ისინი გავიდნენ?—„წავიდნენ! ნულარ აყოვნებ! შეძვერი ტახტ ქვეშ"!..

ვძვრები. როგორც მოხდილი ჭურის თავი, ისე მეცემა თვალში ხვრელის პირი. პირში ჩაცობილია პალტო, როგორც გამძვრალი გველის პერანგი. შევკრთები. ვიბნევი. მერე ინსტიქტიურად პალტოს მოვწევ, ამოვაძრობ და კუთხეში ვისვრი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ვეშვები ხვრელში. მუხლის ჩოქით და იდაყვებით მივყვები მას, როგორც შეკვეთილი მორწმუნე წმინდა ხატს და სანთლები კი, ამხანაგების მიერ საგანგებოდ კუთხეებში მიყუდებული სტეარინის სანთლები,—კიაფობენ ისე, როგორც ლიტანიის დროს ანთებული კელაპტრები.

უკვე ვგრძნობ, რომ ქუჩის ქვეშ ვიმყოფები, ციხის კედლებს გაცილებული. პატარა ალმართს, ფიცრით დაგებულს ვუდგები და ოთახში ვყოფ თავს.

ვამჩნევ ჩემს წინ გამოსულ ამხანაგებს. ბორკილებს იხსნიან. ფანჯრიდან ციხის კედლებს გავცქერი და ერთი წამით თავში სურათი გაირბენს, ციხეში მოსიარულე ამხანაგებისა და ახტურმის მოთამაშეებისა. მრისხანედ გამოიყურებიან ციხის კედლები. ვხედავ იმ ფანჯარას, საიდანაც ამ სახლს და ეზოში გამოფენილ ჩულქებს ვუმზერდი.

ოთახში ყველა ვფაცურობთ, გიჟისავით ერთმანეთს შევცქერით, ვჩქარობთ.

მაგიდაზე ტანისამოსის საწმენდ ჩოთქს ვამჩნევ, ხელში ვიღებ და გასვრილ შარვალს ვიწმენდ, მაგრამ ვატყობ, რომ ჩოთქს იმ ადგილს ვერ ვუსვამ სადაც საჭიროა. ისევ მაგიდაზე ვაგდებ.

ვხედავ ამხანაგს ფურცელი უჭირავს და დასცქერის, მერე მე მაჩრის ხელში: „წაიკითხე, ვერ გავარჩიე, რა სწერია!“ ვართმევ ფურცელს და ვამჩნევ ასოები, რომ ხტიან ზევით და ქვევით.

„შო, შენ და პალიკო მარცხნივ უნდა წახვიდეთ, მე და ლეო მარჯვნივ. იქ დაგხვდება ეტლე\. ასე სწერია ფურცლებზე.—ვეუბნევი ამხანაგს. „აბა, გასწით! ჯერ თქვენ გადით! მერე, ჩვენ!..

ქუჩაზე, რომ გავდივარ, მაკვირვებს სივრცე და სინათლე. ციხის კედლებმა დამავიწყეს, რომ გარედ ფართო სივრცე და მზეა!..

აჩქარებული ნაბიჯით მივდივართ. გაუხვევთ ქუჩას და თვალებს მოსწყდება ციხის კედლები.

აგერ ამხანაგი ეტლის მომლოდინე. ვსხდებით ეტლში და მივდივართ ახმაურებული ქუჩებით.

ეტლი მიჭრის გაძალებით. ქუჩის პირად მიმავალ ციხის ზედამხედველს ვამჩნევთ. შეკრთება გული, სახეს გვერდზე მივიბრუნებთ და ვსცდებით მის მხედველობას.

გავივლით ქუჩებს თითქმის ქალაქის ნაპირად გავალთ.

— აი, თბილისიდან ჩამოსული დელეგატები! ეუბნევა ამხანაგი მასპინძელს და იმავე ეტლით უკან ბრუნდება.

— აჰ? შენა?.. შესძახებს სკოლის ნაამხანაგარი მასპინძელი.

ბიჭოს? კარგია, რომ შენთან მოვხვდი!

— დახე, როგორ მომატყუეს იმ საძაგლებმა? კონფერენციაზე ჩამოსული ორი დელეგატი უნდა დააბინაო ორიოდე ღამით, მითხრეს. შენ კი საიდან მოდიხარ?..

იმ ღამეს ვერაფერი გავიგეთ დარჩენილ ამხანაგების გამოსვლის შესახებ. მე კი მასთან დავრჩი. მეორე ამხანაგი კი მეზობელთან გაგზავნა.

მთელი ღამე ლოგინში ვბორგავდი. ძილის ლული არ ეკარებოდა თვალებს. ფანჯარაში მკრთალ მთვარის სინათლეზე მოსჩანდნენ ნაძვის წვერები და წყნარად ირხეოდნენ, როგორც ჯეჯილის თავები.

მრავალ გზას ეკითხებოდა ერთი ნაწილი გონებისა მეორეს: შემდეგ რა მოხდა? მშვიდობით გამოვიდნენ ამხანაგები? თუ მალე გაიგეს? იქნებ ვინმე ხვრელში მიასამარეს? იქნებ ზოგი დაჭრილი. ზოგი ნაცემ-ნაძეგვი ამხანაგები კარცერში ჰყრიან, გაბოროტებულნი?

დილას გამოირკვა: ხვრელში გასულან, არა მარტო ის ამხანაგები, რომელთაც იცოდნენ ამის შესახებ, არამედ გაცილებით მეტი. სულ ოცდათხუთმეტი კაცი. ხვრელი მხოლოდ მაშინ აღმოუჩენიათ, როცა გასულან ტუსაღის ტანისამოსით კატორღა გადაწყვეტილი ტუსაღები. ქუჩაზე გამოსულნი, ისინი სალდათებს შეუმჩნევიათ და ყვირილი დაუწყვიათ, გამოჰკიდებიან და დაუჭერიათ.

1905 წ. რევოლიუციის ჯალათი გრიაზნოვი

როცა ციხეში მოუყვახიათ, მყისვე ჩაუკეტიათ კამერები, გაუჩხრეკიათ და ხვრელიც აღმოუჩენიათ.

სასტიკი ზომები მაშინვე მიუღიათ. სამიოდე გამოქცეული იმ ღამესვე დაუჭერიათ. ქალაქისათვის ალყა შემოურტყამთ.

„ახლაც მთელ ქალაქს ალყა აქვს შემორტყმული. ქალაქს გარედ არავის უშვებენ. სადგურზე ყველას სჩხრიკავენ. მთელი ქალაქი ამის შესახებ მსჯელობს და ლაპარაკობს. ყაზახები გაფანტული არიან ქალაქის ნაპირად და გაქცეულებს ეძებენ. ამბობენ ვილაც დაუჭერიათ ბუჩქებშიო. განკარგულებაა ახლო-მახლო სოფლებში უცნობი პირი არ გაატარონ. მთელი ქალაქის გაჩხრეკას აპირებენ, იციან, რომ ბევრი იმალება სახლებში“. ამთავრებს გაფითრებული მასპინძელი.

აქედან იწყება სიმძიმე თავის გადარჩენისა.

ჩემს მასპინძელს ვატყობ, რომ ჩემი დატოვება სახლში ძალიან უმძიმს. სასამართლოში მსახურებს, ახალგაზრდაა და ახალგაზრდა ლამაზი ცოლი ჰყავს ერთი წლის ჯვარდაწერილი. ოჯახს ეწყობა და, რომ მის სახლში გაქცეული ნახონ, ხომ დაიღუპება?

არც მე მინდა მისი ცუდი, მაშ, როგორ მოვიქცეთ?

ის მთელი დღე ქალაქში დადის. ვგრძნობ, რომ ცდილობს მონახოს ვინმე, ვინც დათანხმდება ჩემს წაყვანას.

მისი მეუღლე გეგმას აწყობს: ერთ ოთახს ანთავისუფლებს, შიგ მხოლოდ ერთ ტახტს ლოგინით და მაგიდით სტოვებს. მე ამ ოთახში ვცხოვრებ, როგორც მდგმური და მათ არ იციან, თუ მე ციხიდან ვარ გამოქცეული. და უხარია, რომ ასეთი გეგმა გადაარჩენს მათ, თუ სახლს გაჩხრეკენ.

საღამოს მასპინძელს მოჰყავს ერთი მოხელე (ალბად მისი ხელქვეითი) და მეუბნევა:

— ამაღამ ამასთან წახვალ! ამის ბინა უფრო მოხერხებულია და შენც იქ გირჩევნია! რა ვქნა! ჩემი ბინა ისეთ ალაგას არის, რომ...

რასაკვირველია, რასაკვირველია! ვეუბნევი.

მეც მიხარია, რომ მასპინძელი და მისი ლამაზი მეუღლე ხიფათის თავიდან იშორებენ.

მთავარმართებლის თანაშ. გენ. შალამა

დაღამდა კარგად. მე და ახალი მასპინძელი გზას გავუდექით. ვიწრო ქუჩებით და ბილიკებით ქალაქის მეორე მხარეს გავედით.

შევედით ეზოში. ერთ სართულიან სახლს გვერდით აუარეთ და სახლის უკან მოვექეცით.

— ბოდიშს ვიხდი, ამაღამ აქ დაწვებით, ამ ბეღელში სახლში ვერ შეგიყვანთ, ჩემი უფროსი ძმა არ დამთანხმდება. თუ ჩხრეკა იქნება და გიპოვიან, ეტყვით, რომ თქვენ თვით შეხვედით ბეღელში ჩვენ დაუკითხავად. ხვალ კი ჩემი ძმა სამსახურში წავა და სახლში გაგიყვანთ!..

გადავძვერი ბეღელში. პატარა კარი მოიხურა. სიბნელეში ნელის ნაბიჯით და აშვერილი ხელით ბინას ვათვალიერებ. ორი ნაბიჯი სიგანე და ხუთი ნაბიჯი სიგრძე ყუთის მსგავსი. ერთ მხარეს დაბალი ფიცრულია, კუთხეში კარტოფილი ჰყრია. ვჯდები იატაკზე. სიწყნარეა გარშემო. პაპიროსის მოწევა მინდა, მაგრამ ვერ მოვწევ, რადგან ბეღლის ჭუჭრუტანებიდან სინათლე გავა. ძილიც არ მეკარგება.

შუაღამეს გადასცდა და აცივდა. მაკანკალებს სიცივისაგან. ვერ დავდივარ, რომ გავთბე. მეშინია, რომ კარტოფილს არ წავაწყდე და ხრიგუნი არ დაიწყოს. ვდგევარ ერთ ადგილს და მკლავებით ვარჯიშობას ვიწყებ, რომ გავხურდე. მერე ისევ ვჯდები. შორიდან საათის ზარის რეკა ისმის. სამი საათია. მინდა დრო მალე გავიდეს, მაგრამ, სანამ ოთხს დარეკს, მთელი საუკუნე გადის.

მტრედის ფრად რომ გათენდა, ბეღლის კარი გაიღო და შიგ გადმოეკიდა მოხუცი ქალის თავი. გამოშვერილ ორ ხელში რაღაც ეჭირა და ბუტბუტებდა: რა ვქნა, შვილო, სტუმრის პატივისცემა ეგრე არ ვიცი, მაგრამ რა ვქნა! ეს ჩურჩხელა და ყურძენი ცოტას მოგამაგრებს, მალე ჩემი უფროსი შვილი სამსახურში წავა და სახლში მაშინ გაგიყვანთ!..

მოიხურა ისევ კარი და წავიდა.

ჩურჩხელას და ყურძენს მადიანად შევექეცი. მერე პაპიროზიც მოვწიე და თითქო გავთბი კიდეც.

ცხრა საათი იქნებოდა. ახალგაზრდა მასპინძელმა სახლში შემიყვანა. ჩაი დამალევინა.

ახლა თქვენ დაწექით და მე ამხანაგებს მოვნახავ! იმათ იციან, რომ თქვენ ჩემთან ხართ! ბევრი ყავთ მოსავლელი და ბინებს ვერ შოულობენ!

ორი ღამის უძინარს ბანკ დალეულივით დამეძინა. როცა გამოვიღვიძე, ერთი ამხანაგთაგანი თავს მედგა.

— ბიჭოს! შენ ძალიან ძილი გცოდნია?

— ორი ღამე არ მძინებია, განა გასაკვირია? შენ ეს მითხარი, სხვები სად არიან, როგორ არიან!..

ხვრელის გაჭრა და თქვენი გამოყვანა არ გაგვჭირვებია ისე, როგორც შენახვა და აქედან გასტუმრება! თურმე უძნელესი წინ ყოფილა! ჩვენ კი გვეგონა ხვრელიდან გამოხვიდოდით თუ არა, ყველაფერი გათავდებოდა! აი, ეს კოსტიუმი ჩაიცვი და ეს მასწავლებლის ქუდი დაიხურე! ყოჩაღათ იყავი! მალე გაგისტუმრებთ! ახლა პასპორტებს ვამზადებთ! საღამოზე შეიძლება სხვაგან გადაგიყვანოთ! ვეცდებით! ახლა მეჩქარება, სხვებიც უნდა ვინახულო! ნახვამდის!..

საღამოს ღვდლის ოჯახში მიმიყვანეს. რომ მივედი მაშინვე შევნიშნე, რომ ღვდელს ძალიან უმძიმდა ჩემი მიღება. იმ ღამეს მასთან გავათიე, სხვა გზა არ იყო! (რად დაათანხმდა, როცა უთხრეს?) ხოლო მეორე დღეს ანაფორა ამოკარწახებული დადიოდა ქალაქში, რომ ვინმე მოეძებნა და აკი მოიყვანა კიდეც, დიაკვანი!

და ჩემს თანადასწრებით გაიმართა მღვდელსა და დიაკვნის შორის ვაჭრობა. ღვდელი უმტკიცებდა, რომ მისი ბინა ისეთ უბანშია, სადაც უპირველესად მივლენ გასაჩხრეკად. დიაკვანის ბინა კი უფრო მოხერხებულია, ამიტომ იმან უნდა წამიყვანოს თავისთან. დიაკვანი ცდილობდა წინააღმდეგი დაემტკიცებინა, მაგრამ უფროსის დაჟინებით მტკიცებას, ხელქვეითი ვერ უძლებდა და ძლეულიც შეიქმნა.

ოთხი დღე და ღამე დამშვიდებით ვცხოვრობდი დიაკვნის საქათმესავით მოკრუნჩხულ ოთახში, ქალაქის პირად, გორაკის ფერდობზე და გადავცქეროდი ქუჩებს.

დიაკვანს პირდაპირი კავშირი ჰქონდა ამხანაგებთან. ყოველ დღე ინახულებდა მათ. თანდათან იგზავნებოდენ ამხანაგები.

დამშვიდებით დაძინებულს, ერთ ადრიან დილას დიაკვანი მაღვიძებს. შევხედე მის სახეს გაფითრებულს. ვეკითხები:

— რაშია საქმე?

— ადექი, ადექი! გარს ალყა გვარტყია და სახლების ჩხრეკაა!

ხმა არ ამომიღია. ავდექი. ჩავიცვი.

— აგერ, ქვემოდ, ორი ტყუფად დადიან. ჩხრეკა ღამის თორმეტ საათზე დაუწყიათ და ახლაც გრძელდება. ჩვენ ალყაში ვართ მოყოლილი, მაგრამ შენ ნუ გახვალ გარედ. მე სახლის თავზე ავალ. იქიდან ვათვალიერებ. როცა აქეთ წამოვლენ, სამჯერ დავარტყამ ჭერს და მაშინ გადი გარეთ. მასწავლებლის ქუდი გეხურება, ხალხში გაერევი. იქნებ ვერ გიცნონ!..

დიაკვანი გადის. ფანჯარაში ვიცქირები. ქუჩებზე ვხედავ ალყაში მომწყვდეულ ხალხს.

ვამჩნევ ქვემოდან წეროებსავით გამწკრივებული ხიშტები მოიმართებიან. ვფიქრობ: ესენი არ გაჩხრეკენ ხალხს, ხოლო გვერდით გაივლიან. ფანჯარაში შემოიხედავენ. შემამჩნევენ. წამიყვანებენ გამოსარკვევად. ამიტომ ოთახში ვიმალები. ტახტ ქვეშ ვძვრები. გული სცემს, როგორც ურო. გადის დრო. ვხედავ ოთახში შემოდის ჩექმები. ვიცანი, დიაკვნის ჩექმები. თავი გამოვყავი და შევხედე მის ფერმკრთალ სახეს. ტახტიდან გამოვდივარ.

— დაიჭირეს ერთი ამხანაგი!—მეუბნება.

— როგორ?

— სახლიდან გასულა. ბუჩქებში მიმალულა. ძაღლს დაუწყია ყეფა. მისულან ალყაში მდგარი ყაზახები და შეუპყრიათ!

— ჩვენ რა ვქნათ?

— ჩვენ ისევ ისე განვაგრძოთ! მე ისევ ჭერში ავალ!..

ნელა გადის დრო. შუა დღე ახლოვდება.

მესმის საყვირი: ალყის მოხსნის ნიშანი. ჭორისგან დაფრთხილ ქათმებიუით გარბიან ხიშტიანები შესაგროვებელ ალაგს.

დიაკვანი შორდის. მეხვევა. მკოცნის.

საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

გადავრჩით, გადავრჩით! იცი!.. სავსებით მოუახლოვდნენ ჩვენ სახლს! გამოიხედეს აქეთ და ის იყო უნდა დამეკრა ნიშანი და ამ დროს გაბრუნდნენ, რაღაც ჩაილაპარაკეს და წავიდნენ. შეგროვების ნიშანიც ჩხრეკის დამთავრებას ნიშნავს... ახლა ხომ სავსებით უზრუნველყოფილი ვართ! წავალ, ამხანაგებს შევატყობინებ!

საღამოს [illegible]იაკვანი მიყვებოდა ქალაქის და ამხანაგების ამბავს. უცბად შემოგვესმა ჩემი სახელის ძახილი. დიაკვანმა კარი გააღო. კარში თავი შემოჰყო ამხანაგმა.

— აბა, ჩქარა, დაიხურე ქუდი და წამოდი!

— რათა, რაშია საქმე? ვეკითხები.

— საქმე რაშიაც არი, მერე გეტყვი! ნულარ აყონებ, გამოდი!

დიაკვანს ვერც კი გამოვემშვიდობე. საჩქაროდ გავყევი ამხანაგს.

— შენ არ გაგიგია, რომ ჩვენი დამხმარე ერთი „ჩინოვნიკი" გაპროვოკატორდა? მას ჩვენ დიდის ნდობით ვეპყრობოდით და კარგა ხანია კიდეც გვეხმარებოდა. ორი დღის წინად, რომ სადგურზე სამი ამხანაგი დაიჭირეს, მისი ბრალია! ის აცილებდა მათ! ეჭვი მივიტანეთ, გამოვცადეთ კიდეც! განგებ უთხარით, რომ ამა და ამ ბინეზე, ესა და ეს ამხანაგი იმყოფება. საჭიროა მისი იქიდან გადაყვანა და სწორედ იმ ღამეს, დასახელებული ბინა გაჩხრიკეს! წუხანდელი ამ უბნის ჩხრეკაც მისი ბრალია! მან იცოდა, რომ ამ უბანში იყავით!.. ხოლო არ იცოდა რომელ სახლებში. მდიდრის სახლები გაჩხრიკეს და შენი დიაკვნის მიკრუნჩხული საქათმე მიატოვეს! შენი ასეთი გადარჩენა პროვოკატორმა გაიგო და აი, ამ საღამოს თვალს კალევნებთ. შევნიშნე ბოქაული, ციხის ზედამხედველი და ორი „გოროდოვოი" აქეთ მოდიოდნენ. გამოვიქეცი შენსკენ. ეხლა ისინი უკვე დიაკვნის სახლს სჩხრეკავენ ალბად. ასეა საქმე!..

— სად მივდივართ ახლა?

— ტყეში! იქ არის პოლიკოლ! იმას წუხელისვე გავაგებინე ჩხრეკის ამბავი. მაშინვე ჩოხა-ახალუხი ჩაეცვა და ერთ ნაცნობს წაეყვანა უცნობის ქორწილში. მთელი ღამე ქეიფში გაეტარებინა. ჩოხოსნებში პირველი მომღერალი ის ალმოჩნდა თურმე და ცეკვაშიაც არავის ჩამოუვარდა.

გავცილდით ქუჩებს. ქალაქს მოვშორდით. საურმე გზას ავცდით და ბილიკი გზით ტყეში შევუხვიეთ. დაუსტვინა ამხანაგმა. მოგვესმა სტვენით პასუხი. გამხმარი ფოთოლების შრიალი.

ციხიდან გამოსვლის შემდეგ ერთმანეთი არ გვენახა. შეხვედრა ისე გაგვიხარდა, თითქმის ათეული წლები გასულიყვეს მას შემდეგ. ვიცინოდით, ვიღიმოდით, ერთმანეთს თავგადასავალს ვუამბობდით. ისე ახლო ვგრძნობდით, როგორც ღვიძლი ძმები.

ნაბდებში გავეხვიეთ. პაპიროზი გავაბოლეთ. ხის ტოტებში მოციმციმე ვერცხლის წერტილებით სავსე ცის გუმბათს გავხედეთ. გული აჩქროლდა, როგორც ტანჯვების შემდეგ [illegible] ნაწრთობ [illegible] [illegible]ოიანისა.

ბუნებასთან დიდი ხნის დაშორებული. ტყის მყუდროებაში. ლალად გაშლილმა ტუჩებმა და ფოთლების ჩურჩულმა.—ამიტაცა!.. და შევერთდა ცა დედა მიწასთან, ტოტები სამყაროსთან და კუნძულები იწყეს სიმ[illegible]: „დიდება ცხოვრებას! დიდება სიცოცხლეს! დიდება!!!... ტყეში დავრჩით ორი კვირა. დღისით ამხანაგი მოგვიტანდა საჭმელს, გაზეთებს. პაპიროზებს და ამბებს.

ამინდი კარგი დაგვირჩა. ტოტებისგან საწოლი საწოლი გავაკეთეთ. რბილათ დავწექით.

დღისით წაბლს ვკრეფდით. შეშა ბლომათ გვქონდა. ნაკვერჩხლებში ბუძგიან წაბლს ვწვამდით. წყაროს ჩხრიალს ყურს უგდებდით, ჩიტების ჭიკჭიკს ვისმენდით, ჯოხებს ვთლიდით და გულს ვიოლებდით.

— პროვოკატორი მოჰკლეს გუშინ! გვეუბნება მოსული ამხანაგი.

— როგორ? როგორ!

— გათავხედდა. მიხვდა, რომ ეჭვის თვალით ვექცეოდით და ჩვენ დაგვიწყო დევნა. მარტო აღარ გადიოდა. მუ-

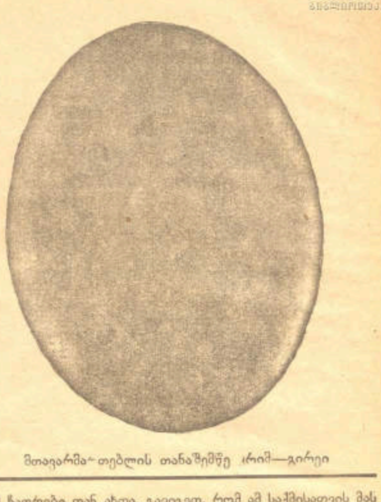

მთავარმართებლის თანაშემწე [illegible]რომ—გირეი

დამ ჩაფრები თან ახდა. გავიგეთ, რომ ამ საქმისათვის მას დაპირებიან ბოქაულის ალაგს. გადაწყდა „მოშორება". თავს ილო ახალგაზრდა ტერორისტმა. დუქნის წინ შეუდლისას მიისწრო და ორჯელ დაახალა რევოლვერი. დაჭრილი შევარდა დუქანში და გამწარებით დაუწყო ფანჯრებს მტვრევა, მოვიდა მაზრის უფროსი და ეტლით წაიყვანა, მაგრამ გზაში დალია სული.

— საიქიოს მაზრის უფროსობას მიიღებს! ეს უფრო სწრაფი კარიერა იქნება!

— ბოროტი გაყრილ სამი ამხანაგის ცოდო ზიდოს იმან, ბოქაულობას, რომ ანაცვალა სინიდისი! ხვრელის გაჭრისას არ გვქონია ამდენი სიძნელე. თუმცა, ერთხელ კი... ხვრელში ვმუშაობდით. ზარის რეკვა შემოგვესმა. (ზარი გვქონდა ოთახიდან სარდაფში გაყვანილი) შევაჩერეთ მუშაობა. გავარჩიეთ სახლის პატრონის ხმა. ზევით მყოფ ამხანაგს ელაპარაკებოდა. დაჟინებით მოითხოვდა სარდაფში ჩასასვლელ კარის გასაღებს. რაშია საქმე? იქნებ გაიგო რამე? მაშ, მოდი ჩამოვათრიოთ ხვრელში და ვამუშაოთ, სანამ არ გათავდება. გავიფიქრეთ ჩვენ. ავიდა ერთი ამხანაგი, სუფთა ტანისამოსი ჩაიცვა. ოთახში შეიწვია. იმან წერილი ამოიღო და გადასცა ამხანაგს: „მენთვის, რომ კეთილი მინდა, ამიტომ გწერ ამ წერილს. შენს სახლში „პოდკოპი" მზადდება ციხეზე. უშველე სახლს და შენს თავს, თორემ დაიღუპები!!!... ეწერა წერილში

დავიღუპე, დავიღუპე! ღმერთო, რათა ვარ ცოცხალი!... წუწუნებდა სახლის პატრონი. აღარ დაგვერჩენოდა რა, რომელიმე გაელექიან და პატივცემულ პირთან უნდა წაგვეყვანა. რომ დაგვეჩუმებინა. მოვიყვანეთ ზდანევიჩთან. ვუთხარით რაშიც იყო საქმე. მასში გაიღვიძა ძველმა რევოლიუციონერმა. „რა ღირს შენი სახლი", შეეკითხა სახლის პატრონს.. „სამი ათასი!" მიიღე ეს თამასუქი ჩემგან და თუ სახლი დაგეღუპება, გამაგებინე!!! დასწერა თამასუქი და გადასცა"...

ნაკვერჩხლებზე დაყრილ ბუძგიან წაბლს ტკაცატკუცი გაჰქონდა. თითო კვამლი ხანტათ ზევით მიდიოდა და ხის ტოტებში ლიჩაქსავით ეფინებოდა.

— ხვალამდის, ამხანაგებო! მალე პასპორტებს მოგიტანთ! გამცილებელსაც მოვძებნი და ფეხით წახვალთ, შორეულ სადგურამდის, იქიდან კი მატარებლით!..

1905 წელი. დრაგუნების შეტევა.

დუნა. ქალაქის ახმაურებული ქუჩები მოგვაწყურა, ამხანაგების შეხვედრა მოგვანატრა, მშობლების და ნათესავების ნახვა მოგვანდომა. ჟცივდა კიდეც!

ორი დღის შემდეგ მოგვიტანეს პასპორტები. გამცილებელიც მოვიდა და ღამით გაუდექით გზას.

მგლურის ნაბიჯით მიდიოდა ის ბილიკა გზით. ჩვენ ყი მალე დავიღალეთ. მტკიოდა მუხლები, მაგრამ მაინც მივაბიჯებდი.

მივაღწიეთ დანიშნულ სადგურს. იქ ერთ მეისრესთან მივედით. მატარებელზე ბილეთები გვიყიდეს. შეუმჩნევლად შევედით ვაგონში, დავწექით და ადგილიდან არ გავნძრეულვართ, სანამ მეორე ქალაქში არ ამოვყვეთ თავი.

რეაქციის ყორნის ფრთები თანდათანობით ფართოვდებოდა, იშლებოდა და არალეგალური ცხოვრება ძნელდებოდა.

დევნილ ნადირთა მსგზავსად არ ვიცოდით თავი სად შეგვეფარებინა. თანდათან ვიწროვდებოდა ფარგალი. ღამის გასათევ ბინას ძნელად ვშოულობდით.

არ ვენდობოდით არავის. ყველაზე ვფიქრობდით, რომ გაგვცემდა. ამიტომ აზრი დაავადმყოფდა. გვეგონა ყველა ჩვენ გვსდევნიდა და ჩვენი დაჭერა უნდოდა. ერთი გზა იყო თავის გადარჩენის: საზღვარგარეთ წასვლა.

ლეგალურმა ამხანაგმა აიღო თავის სახელზე პასპორტი. გავემზადე წასასვლელად, ყველაფერი მზად იყო. ბილეთიც ნაყიდი.

მატარებელში ვზივარ პასპორტით და ბილეთით ხელში.

და შეუმჩნევლად, დაავადებულ თავში ჰიასავით ნელ-ნელა მილოლავს ფიქრი: წამოსვლის დღეს არ მინახავს ის ამხანაგი, პასპორტი, რომ მომცა. ეხლა ის დაჭერილია. პოლიციამ გაიგო, რომ მათი პასპორტით მივდივარ. მაშ, ყველა სადგურებზე ტელეგრამებს გაგზავნიან და ამ პასპორტით მიმავალს დამიჭერენ; უკანვე გამომგზავნიან და კვლავ ციხეში თავს ამომიკრავენ... ეს ფიქრი ათასნაირი მოსაზრებით საბუთდება. რა ვქნა? როგორ მოვიქცე?.. გავგზავნი წერილს სახლში და თუ ის დაჭერილია, მე მივიღებ ტელეგრამას ვარშავში სხვა გვარით ფოსტაში. და უკან დავბრუნდები... არა, არა!.. ეგ, როგორ შეიძლება? აბა, რატომ დაიჭერდნენ მას? რისთვის იტყოდა, რომ პასპორტი შენ მოგცა? აბა, დააკვირდი, რა სულელური აზრია?.. იძახის გონების მეორე ნაწილი. წერილს მაინც ვგზავნი.

მატარებელი მიჰქრის სივრცეში, ხრავუნი გააქვთ ბორბლებს.

გარინდული, თითქოს არა ამ ქვეყნიური, ვზივარ კუთხეში. ვერავის ვხედავ, არავის ველაპარაკები. მგონია, რომ ყველამ იცის ჩემი მდგომარეობა. ყოველი სალდათი, ყოველი ჟანდარმი ჩემთვისაა შემოსული ვაგონში.

ბუნდოვანად ვამჩნევ სახეებს. ეს სახეები იცინიან, ლაპარაკობენ, მსჯელობენ, ხუმრობენ... მე კი, მე არ შემიძლია გამოლაპარაკება... ისინი სხვა ხალხია. მე კი, ქვეყნიერებას მოწყვეტილი, უმწეო და უბედური...

ვარშავაში ვქირაობ ეტლს, ჩამოვივლი ყველა საფოსტო განყოფილებას და ვკითხულობ ტელეგრამას. არ არის.

რა ვქნა? წავიდე? განვაგრძო გზა?...

ლანდივით დავიარები. გაურკვეველ ბურუსით არის თავი მოცული. სადგურზე მაინც მივდივარ. დამატებით ბილეთს ალექსანდროვამდი ვიღებ. სამი დღის უჭმელი ვარ და უძინარი. თავი მძიმეა, თითქო შიგ ლოდები ჩაყარესო...

აგერ ალექსანდროვო! ყველა გადადის ვაგონიდან, ბარგს ეზიდებიან, ერთმანეთს ეხმარებიან, ეჯახებიან ბოდიშს იხდიან... იცინიან, ხმა მაღლა გასძახიან... ჩადიან კიბეებზე. მეც მივდევ მათ. მიმაქვს ჩემი კალათი, ბარგის მზიდავი მეკითხება: მომეცით, მე წამოგიღებთ ბარგს... ჰა?.. მივცე? რომ მივცე, ეს ხომ იმას ნიშნავს, რომ გავცე ჩემი თავი? თუ არ მივცე?.. ჩემს სახეზე ის ვერაფერ პასუხს ამჩნევს. კალათს ხელიდან მაცლის.

განათებულს, აბრჭყვიალებულ დარბაზში მივდივართ... საჭმელების ოხშივარი, თეფშების ჩახა-ჩუხი, გაძახილი... ბარგის მზიდავს მიაქვს პასპორტი ყუთში ჩასაგდებათ. გაცინცქლული ქათამსავით კუთხეში ვდგევარ. „ბარინ, ბილეთ ნადა ვზიათ!... ჰა? ბილეთი? ავილო, ბილეთი?.. მერე? ხომ სულ ერთია! რომ დამიჭერენ, ბილეთის ფულს დავკარგავ!!! კასასთან მაინც მივდივარ: იქვე ჟანდარმი სდგას. შემომხედა. გვერდზე ვბრუნდები. ვფიქ-

რობ: აი, ბილეთს, რომ ავიღებ მერე დამიჭერს!!. უახლოვდები კასას. „ბერლინი; ერთი ბილეთი“. მაძლევენ ბილეთს, ვბრუნდები. ჟანდარმი არ იძვრის. „არა, აქ კი არა, ვაგონში, რომ ავალ, მაშინ დამიჭერენ“.. „ბარინ ვი, კუდა იდიოტე?.. ჰა? რაო? სად მივდივარ?!! ჰო! ბერლინში,

ელექტრონით განათებული, გძელი ვაგონის დერეფანი. კუპეში ვსდებ კალათს. დერეფანში გავდივარ. აგერ მოდიან ჟანდარმები დიდი წიგნაკით და შიგ ჩაწყობილი პასპორტებით.

ერთი პასპორტი ხელში უჭირავთ. ააა!.. ეს არის ჩემი პასპორტი, როგორმე ვეტყვი ჩემ ახალ გვარს, პასპორტის წიგნაკში კი არ დაიწყებენ ძებნას!.. ხელში დაჭერილ პასპორტს ნახვენ და დამიჭერენ. რა ვქნა? გავიქცე? მერე, სად წავიდე? სად? სად? ვდგევარ გაბრუებული, ჟანდარმები ახლოვდებიან. მეკითხებიან გვარს. ვეუბნევბი. ეძებენ დიდ წიგნაკში, პასპორტს იღებენ და მაძლევენ. გადადიან მეორე კუპეში... პასპორტი ხელში მაქვს! ჟანდარმები გამცდენ... გონება მეუბნება: გადარჩი, რაღა გინდა? რატომ არ გიხარია? გული მაინც არ მოდის მოძრაობაში. აი, მესამე ზარი . მატარებელი სტოვებს სადგურს.. აგერ საზღვრის ხიდი... უკვე გერმანიაში ვარ! მაშ, მოვწყდი რუსეთს... უკვე საზღვარგარეთ ვარ?.. მაგრამ რატომ არ ხარობს გული?.. ეხლა მეც შემიძლია სიცილი, ლაპარაკი, ხუმრობა... მატარებელი ჩერდება პირველ სადგურზე. ეს უკვე გერმანიაა! ერთი ქალიშვილი გადადის ვაგონიდან. ბევრი ბარგი აქვს. ვერ ერევა. ვეხმარები. მადლობას—მეუბნება. და ახლა ვგრძნობ, რომ თავისუფალი ადამიანი ვარ მეც, ისეთივე, როგორც ყველა!.. რამდენიმე საათის შემდეგ ბერლინში—უზარმაზარ ქვაბში—ჭიანჭველასავით დავიწყე ღოღვა...

გავგზავნე ტელეგრამა სახლში: ვიმყოფები ბერლინში...

დ. სულიაშვილი.

მანიფესტაცია 19 ოქტომბერს გოლოვინის პროსპექტზე

1905

მაშინ ახალგაზრდა ვიყავ, ისევ ნორჩი და პატარა;
მაგრამ გულმა ბავშობიდან, მშრომელები შეიყვარა.
მახსოვს ხალხის მითქმა-მოთქმა, ქალაქში თუ სოფლად, მთებში,
საიდუმლო თავის მოყრა, სარდაფში თუ ყრუ ხიხლებში..
მახსოვს ბრძოლის მწვავე ხანა, ჯალათების შემოტევა,
მშრომელებზე იერიში, მშრომელების თავ-პირ მტვრევა,
მახსოვს ბათომის მუშები,—გაბედული მათი ბრძოლა,
იმათ სახელის გამგონეს, მტრებს უვლიდა ტანში ჟრჟოლა..
ვიცი გურიის გლეხობა, როგორ შეხვდა ამ დიდ მცნებას,
მხნე, მრისხანე, გაბედული გამყვა შრომის მტკიცე ნებას..
მაგონდება ფარულ კრებებს, განაჩენი გამოჰქონდა,
სასიკვდილოთ ამზადებდენ ვინც მათ საქმეს არ ინდობდა,
ნასაკირალზე თავდასხმა, ამოწყვეტა ყაზახების,
საქართველოს ყველა კუთხე მოწამეა ამ ამბების..
ამ დროს მეფის მანიფესტი, საიდანაც მოგვევლინა,
ვითომ გული დაამშვიდა, ვითომ ნდობა აღადგინა!..
მაგრამ ყველა ჩვენგანს სწამდა: იყო ეგი მოტყუილება,
მალე სინამდვილეთ იქცა, დავინახეთ ცრუ თქმულება..
მთელ რუსეთის დიდ სივრცეზე, გადიშალა შავი ხანა,
და ამ შავი დროს დამცველებს, ჩამოგვთვლით თანდათანა..
თუმც ყოველგან მრავალ იყო, შრომის მოსისხლე გმირები,
საქართველოსაც ეწვიენ რუსის ერთგული შვილები..
გრიაზნოვი—ტალახაძე, ალიხანოვ-ავარსკები,
კრილოვი და ტოლმაჩევი, ეს მზის ქვეყნის ამომგდები..
ცხრაას ხუთის მოძრაობა არ გამოდგა დიდ ხნიერი,
მოსისხლე მტერმა ჩაახშო, გაბედული და ძლიერი...
მაგრამ რწმენა არ გადატყდა, გაორკეცდა, გაიზარდა,
ჟამს ელოდა და ის ჟამი, ოქტომბერში დაიბადა!..

მუშა ხით. სილიბისთაველი.

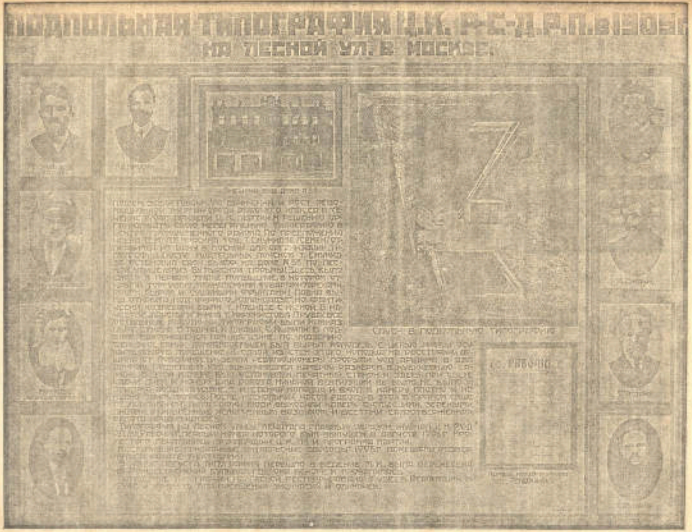

ქართული თარგმანი იხილეთ შემდეგ გვერდზე.

ფარული სტამბა რ. ს. დ. მ. პ. ცენტ. კომიტეტისა მოსკოვში, ლესნოი ქუჩაზე

რევოლუციონურ ენერგიის ზრდამ და გაფიცვების სიხშირემ, 1904 წელში რ. ს. დ. მ. პ. ცენტრალური კომიტეტი მიიყვანა იმ დასკვნამდე, რომ საჭირო იყო არალეგალურ სტამბის შექმნა სამრეწველო რაიონის ცენტრში. ც. კ. წევრის ლ. ბ. კრასინის წინადადებით ამხ. ტ. ენუქიძე გაემგზავრა ბაქოდან მოსკოვში სტამბის მოსაწყობათ. დიდი ძებნის შემდეგ ამხ. ენუქიძემ აირჩია სახლი № 55 ლესნოი ქუჩაზე (ბუტირკის ციხის ახლოს). პირველ სართულში დაქირავებული იქნა დარაბა, სადაც მოეწყო სავაჭრო „კავკასიის საქონლით" (ყაყლით, თხილით, ბრინჯით, ყველით და ხმელი ხილით). სავაჭრო გახსნილი იყო „კალანდაძის" ფირმით, ფაქტიურად კი სავაჭროს პატრონი იყო ამხ. კობიძე თავის ცოლით.

იქ იყო ერთი მოსამსახურე ქალი ამხ. იკრიანისტოვა (ტრუბა), ყველა დანარჩენი მომუშავენი კი იყვნენ ქართველები: ს. თოდრია, ს. იაშვილი, გ. სტურუა და კ. ჯაში. სავაჭროს სარდაფში, დამქირავებლის წინადადებით სახლის პატრონის მიერ ამოთხრილი იყო ჭა, ვითომდა სინესტის მოსასპობათ. ამ ჭაში, სათავეებიდან ერთი არშინის დაცილებით, რევოლიუციონერებმა გამოსჭრეს მიწა სიგრძით ორი არშინი.

ეს პატარა გვირაბი თავდებოდა საკანით, რომლის სიგრძე-სიმაღლე და განი იყო ერთი საჟენი. ამ საკანში გამართული იყო საბეჭდავი ჩარხი და სანთლის შუქზე სწარმოებდა მუშაობა დღისით და ღამითაც. ჰაერი არსაიდან შემოდიოდა, რადგან საკანში შესავალი ხვრელი მჭიდროთ იხურებოდა. რამოდენიმე საათის მუშაობის შემდეგ, ამ მართლაც ჯურღმულის სტამბიდან, მომუშავენი გამოდიოდენ მოწამლულნი, ყვითელ. დასიებულ სახეებით. მაგრამ თავდადებული მუშაობა მაინც გრძელდებოდა.

სტამბა ლესნოი ქუჩაზე ჰბეჭდავდა უმთავრესად რ. ს. დ. მ. პ. ც. კ. (ბოლშევიკები) ჟურნალ „რაბოჩი"-ს, რომელიც პირველად გამოვიდა 1905 წ. აგვისტოში. გარდა ამისა იბეჭდებოდა ც. და მოსკოვის კომიტეტის პროკლამაციები და პარტიის პროგრამა.

შემდეგ სტამბა გადატანილ იქნა როჟდესტვენსკის ბულვარზე, სადაც მალე ჩავარდა.

რევოლიუციის მუზეუმის მიერ, სტამბა ლესნოი ქუჩაზე გატარებულია რეგისტრაციაში და იქ სანახავად უშვებენ როგორც ექსკურსიებს, ისე კერძო პირთაც.

აქვე ვათავსებთ ფარული სტამბის მონაწილის ამხ. უშანგი ჯაშის მოგონებას სტამბის შესახებ.

ბოლშევიკური საიდუმლო სტამბა მოსკოვში 1905 წელს.

პირადი მოგონებანი 1905 წ. რევოლიუციიდან.

მოსკოვის საიდუმლო სტამბა 1905 წელს მოთავსებული იყო ლესნოი ქუჩაზე, სახლი № 55.

მაშინდელ რ. ს.-დ. მ. პ. (ბ) ცეკას თუმცა ბაქოში დიდი საიდუმლო სტამბა ჰქონდა, მაგრამ 9 იანვრის შემდეგ რევოლიუციური მოძრაობა რუსეთის სამრეწველო რაიონებში გაძლიერდა, ამისათვის საჭირო იყო ტეხნიკური საქმეც რევოლიუციურ ცენტრში გადატანილიყო. ეს კიდევ მით იყო გამოწვეული, რომ ბაქო რუსეთის განაპირა ადგილას იმყოფებოდა და დაშორებული იყო უმთავრეს ცენტრს—მოსკოვს და პეტროგრადს, ერთი მხრით, მეორე მხრით—ბაქოს საიდუმლო სტამბა აუარებელი რევოლიუციური საქმეებით დატვირთული დროზე ვერ ასწრებდა შორი მანძილიდან აესრულებინა ყველაფერი ის, რაც ასაზრდოებდა რევოლიუციურად განწყობილ მუშათა კლასს. მოსკოვის საიდუმლო სტამბის ამუშავება კი კარგად განტვირთავდა ბაქოს სტამბას მუშაობიდან.

ამ მიზნით მაშინდელ ს.-დ. პ. (ბ) ცეკას ხელმძღვანელის ამხ. ნიკიტიჩის (კრასინი) განკარგულებით ბაქოდან მოსკოვში გაიგზავნა საიდუმლო სტამბის და სხვა ტეხნიკური საქმეების მოსაგვარებლად ამხ. სიმონ ენუქიძე 1905 წლის ზაფხულში, რომელმაც მოაწყო ლესნოი ქუჩაზე „კავკასიური მაღაზია", ამ მაღაზიის ქვეშ კი, ნესტიან სარდაფში, საიდუმლო სტამბა მოსკოვის ს.-დ. მ. პ. (ბ) კომიტეტისა. სექტემბრის პირველ რიცხვებში ბაქოდან მოსკოვშივე გავემგზავრეთ ს. თოდრია და მე ამ სტამბაში სამუშაოდ.

ამ „კავკასიური მაღაზიის" ავლა-დიდებას შეადგენდა რამდენიმე ფუთი თუშური ყველი, ამდენივე რაოდენობის თხილი და სხვა კავკასიური წვრილმანი საქონელი, რომელსაც კავკასიიდან დროგამოშვებით ვღებულობდით. ეს „საქონელი" მაღაზიიდან იყიდებოდა ბითუმად, თუმცა გირვანქობითაც რომ გაეყიდულიყო, საქონელი არა გვქონდა, პოლიციის კი ეს მაღაზია დიდი სავაჭრო სახლის განყოფილებად მიაჩნდა.

მაღაზიის გამგე იყო სილევან კობიძე. ის ცოლ-შვილით ამავე მაღაზიის უკან მოდგმულ ოთახშივე ცხოვრობდა, რომელსაც შესავალი მაღაზიის კარებიდანაც ჰქონდა და სახლის ეზოდანაც, საიდანაც მხოლოდ გადიოდენ და შემოდიოდენ სახლში ისინი, ვინც ოფიციალურად სახლის დავთარში იყვნენ ჩაწერილები. კობიძეს ჰყავდა მოსამსახურედ ამხ. მარია იკრიანისტოვა, რომელიც ზინას ალაგებდა და სამზარეულოშიაც მუშაობდა. მაღაზიის ქვეშ მოთავსებული იყო სარდაფი, სადაც აქა-იქ ვითომდა საქონლის საწყობის

სოსო ჯუღაშვილი 12 წლისა

შესაფერისად ეწყო ყუთები, უმეტესად ცარიელი, რომლითაც დაბეჭდილი ფურცლები გადიოდა და გარედან კი შემოდიოდა ქაღალდი სტამბისათვის და სხვ.

ამ მაღაზიის სარდაფის ქვეშ კიდევ გაკეთებული იყო მეორე სარდაფი, იქვე ჩასავალში პატარა კიბე, რის საშუალებით სამუშაოდ სტამბაში ჯერ ამ ორმოში უნდა ჩავსულიყავით, შემდეგ აქედან კი სიგანით გამოთხრილი იყო ხვრელი, რომლიდანაც ერთ კაცს შეეძლო შიგ შესვლა.

სოსო ჯუღაშვილი 15 წლისა

შიგ სტამბაში შეიძლებოდა მხოლოდ ორი კაცის მუშაობა, სინათლისთვის ეხმარობდით კართოფილის სანთელს. მეტლეები რომ ხმარობენ სტამბაში მეტი შუქის გასაჩენად ინთებოდა რამდენიმე ერთად. საბეჭდავი მანქანის როლს ასრულებდა გუტენბერგის დროინდელი ძველი „ბასტონკა" (ამერიკანკის მსგავსი პატარა მანქანაა), რომელზედაც იბეჭდებოდა ჟურნალი „რაბოჩი" და მოსკოვის კომიტეტის ყველა მოწოდებები და პროკლამაციები. სტამბის კედლებიდან (თუ შეიძლება კედელი ეწოდოთ ამ ორმოს) მეტი სინესტის გამო წვეთები ჩამოდიოდა და საშიშელი სიცივე იყო ამის გამო სტამბაში, მაგრამ სითბოც არ გვაკლდა, რადგან ორი კაცის ორთქლი და სანთლების შუქი მაინც თავის ძალას იჩენდენ და ეს პატარა ორმო ცოტად თუ ბევრად თბილი იყო, აგრეთვე იქ მომუშავეებსაც სპეცტანსაცმელი არ გვაკლდა: ფეხებზე თბილი ქეჩა, ტანზე კიდევ ასეთი ტანისამოსი და ამ რიგად შეიძლებოდა იქ მუშაობა. გარდა ამისა, ვინაიდან ორი კაცისთვის სამყოფი ჰაერი არ მოიპოვებოდა, ხშირად ვეცვლებოდით ერთი-ერთმანეთს და ერთნაირ მორიგეობას ვეწყობოდით. სიმონ ენუქიძეს ორგანიზაციულად კავშირი ჰქონდა მოსკოვის კომიტეტთან და მისი საშუალებით ვღებულობდით ყველა შეკვეთებს სტამბაში დასაბეჭდათ. ფინანსიური საქმე და ტეხნიკურიც მას ებარა, ის კი უშუალოდ იყო შეკავშირებული კრასინთან, რომელიც იმ ხანებში ბაქოდან მოსკოვში იყო ჩამოსული.

სტამბაში მუდმივად მუშაობდენ შემდეგი ამხანაგები: ს. თოდ-

1905 წლის პრესა საქართველოში

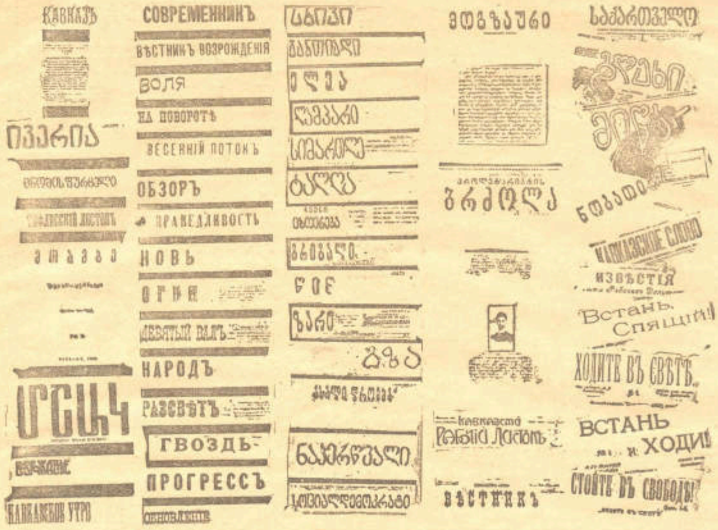

რია, სანდრო იაშვილი, გიორგი სტურუა და მე. თოდრია და გ. სტურუა როგორც სპეცი მბეჭდავები, მე და იაშვილი, როგორც ასოთ-ამწყობნი, თუმცა საიდუმლო სტამბებში ასოთაწყობა არა ასოთ-ამწყობებმა ამხანაგებმაც ბევრმა ისწავლეს 1905 წლის რევოლიუციის დროს; ს. თოდრიამ და გ. სტურუამაც იცოდენ ასოების აწყობა, როგორც ჩვენ ვიცოდით „ბასტონკა"ზე" ბეჭდვის ხელობა. ასე რომ, როლებს ხშირათ ვუთმობდით ერთი-მეორეს ყველა იქ მომუშავენი. მომუშავეთა შორის ყველაზე მაღალი ტანის იყო ამხ. გ. სტურუა, რის გამოც ის მოკუზული მუშაობდა, რადგან მისი ახმახი ტანი ამ ორმოში ვერ იმართებოდა.

გიორგი სტურუა ბინად იყო „კავკასიური მაღაზიის" პატრონთან სილვეან კობიძესთან, როგორც მისი მაღაზიის ნოქარი; მასთანვე სადილობდა და იძინებდა. სანდრო იაშვილი ცხოვრობდა პოლიციის ქუჩაზე, 200 საჟენით დაშორებული სტამბიდან, საიდაც სამუშაოდ მიდიოდა ოთახიდან და შედიოდა მაღაზიის კარებით შიგ სტამბაში ქუჩის მხრით; რომ პოლიციის ეჭვი არ მიეტანა საიდუმლო სტამბაზე, ამისთვის მაღაზიაში შევდიოდით, როგორც მყიდველები და კომისიონერები. თვით კობიძე შეხედულებით მართლა კომერსანტს წააგავდა, ისე ეჭირა თავი, როგორც დიდ სოვდაგარს. მე და სილიბისტრო თოდრია ვცხოვრობდით დოლგორუკოვის ქუჩის კუთხეში, ბებუთოვის საკატორღო ციხის პირდაპირ, ასე რომ ჩვენი სახლიდან სჩანდა ციხის ფანჯრები და ტუსაღებიც; ჩვენც მორიგეობით მივდიოდით სამუშაოდ ბინიდან; ვცხოვრობდით მესამე სართულში ერთ პატარა ოთახში, რომელიც გვექირავა სიმონ ენუქიძემ ბაქოდან ჩამოსვლისთანავე მოსკოვში. სხვათა შორის ჩვენ მეზობლად ბევრი სტუდენტობა ცხოვრობდა, რომლებთანაც მჭიდრო მეზობლური კავშირი გვქონდა და ხშირად ებაასობდით პოლიტიკურ საკითხებზე.

ყაზახები ამშვიდებენ

ჩვენთან ერთად ამ სტამბაშივე მუშაობდა ერთი რუსი ამხანაგი ჭ. ტულის სოც.-დემ. მუშათა პარტიის (ბ) მიერ მოსკოვის კომიტეტის განკარგულებაში გამოგზავნილი. მას მოვალეობას შეადგენდა მაღაზიაში ყოფნა, როგორც უფროსი ნოქარი, და ამხ. კობიძის სადმე წასვლის დროს ის მის მოადგილედ რჩებოდა. როგორც მახსოვს, მისი გვარი იყო პეტროვი. ცოტა ხნის შემდეგ ის მოსკოვის კომიტეტმა უკან გაიწვია სხვა სამუშაოზე გასაგზავნად.

როგორ განწყობილებაში ვიყავით იქ მომუშავე ამხანაგები? მიუხედავად ძნელი კონსპირატიულ მუშაობის პირობებისა, ჩვენ შორის არ მახსოვს, რომ რაიმე უთანხმოებას ჰქონებოდეს ადგილი. ყველა ჩვენთაგანი მხოლოდ იმით იყო გატაცებული, რომ ჩქარა თვითმპყრობელობას ბოლო მოღებოდა და საიდუმლო სტამბას რაიმე ხიფათი არ შემთხვეოდა, კონსპირაციის და დისციპლინას უსიტყვოდ ასრულებდა ყველა. იყო ერთი შემთხვევა: ეს ის, რომ ამხ. კობიძეს ცოლი გაუხდა მძიმე ავად, რამაც ძლიერ შეგვაწუხა ყველა სტამბაში მომუშავენი, მაგრამ ექიმი ქალის საშუალებით, რომელიც ღამით მე მოვიყვანე, საქმე მშვიდობიანად დამთავრდა და ავადმყოფიც გამოკეთდა.

სამაგალითო კიდევ ის არის, რომ სტამბა იყო მოწყობილი სწორედ ცენტრალურ სატუსაღოს ბუტირკის გვერდზე, ასე რომ ხშირად ვიყავით მოწმე, როცა სტამბაში სამუშაოდ მივეჩქარებოდით, საგუშაგოზე მდგომი ჯარისკაცი ამ დროს იცვლებოდა და სხვას აბარებდა თავის სადარაჯოს, ჩვენ კი მაღაზიის კარებიდან სტამბაში შევეშურებოდით სამუშაოდ და გვეცინებოდა.

17 ოქტომბრის მანიფესტის შემდეგ სტამბაში მუშაობამ მოიკლო, ვინაიდან ყველანი თითქმის დარწმუნებული იყო, რომ საიდუმლო სტამბაში მუშაობა ილარ იქნებოდა საჭირო ბეჭდვითი სიტყვის „თავისუფლების“ გამოცხადების გამო 17 ოქტომბრის მანიფესტის დროს. გარდა ამისა ყველა ლიბერალური გაზეთები აღტაცებულნი იყვნენ ნიკოლოზის მიერ ასეთი „მოწყალების“ მოცემის შემდეგ.

მანიფესტის გამოსვლამდე და შემდეგ ძლიერ გახშირდა მიტინგები უნივერსიტეტში და სხვა მაღალ სასწავლებლებში, რასაც ყველა ამხანაგები თითქმის ყოველ საღამოობით ვესწრებოდით.

ამხ. ბაუმანის დასაფლავებამ, რომელსაც 100.000 კაცზე მეტი დაესწრო, აშკარად დასვა საკითხი, რომ მოსალოდნელი იყო შეიარაღებული აჯანყება, რომლისთვისაც სტამბაში მომუშავე ამხანაგებიც ვემზადებოდით და საზოგადო განკარგულებისაც ვესწრებოდით პეტროვსკო-რაზუმოვსკის სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის ბაღში და მოსკოვის კომიტეტის მიერ დანიშნული ინსტრუქტორების ხელმძღვანელობით სროლას ხშირადაც ვსწავლობდით მაუზერებით და ბრაუნინგებით.

სანდრო კობიძის მოსკოვიდან წასვლის შემდეგ სტამბასთან კავშირი დაიჭირა მოსკოვის კომიტეტის (ბ) წევრმა ამხ. სოკოლოვმა, რომელიც ამხ. სანდროს ისედაც იყო შეკავშირებული.

გარდა ზემო თქმულისა, კიდევ მინდა შევნიშნო ერთი გარემოება, რომელიც კონსპირაციას შეეხება. ტვერის ქუჩის ახლოს, ლეონტიევის შესახვევში, № 2, ძირს სარდაფში კავკასიური რესტორანი ჰქონდა ერთ გურულს, გვარად მენაბდეს, სადაც დროგამოშვებით დავიარებოდით საღამოობით. სიმონ ეხუქიძეს აქ ეხვდებოდა ხშირად შეხვედრა მოსკოვის კომიტეტის წევრებთან, მათ შორის კრასინთანაც. სტამბაში დაბეჭდილი პროკლამაციებიც აქ მიჰქონდა მას გადასაცემად და სხვა მასალებსაც ამ რესტორანის საშუალებით ღებულობდა ის სტამბაში გადმოსაცემად. იცოდა თუ არა სტამბის არსებობის შესახებ მენაბდემ რაიმე, ან ვინ ვიყავით მისი მუშტრები, არ ვიცი. ვფიქრობ, რომ არ უნდა სცოდნოდა, მხოლოდ ჩვენი რესტორანში ჩასვლა კი უხაროდა, როგორც ქართველს, მაგრამ დიდი მხარჯველები რომ არ ვიყავით, ეს სჩანდა ვახშმის შემდეგ „სიეტის“ წარმოდგენისას, რაც შეადგენდა ორიოდე მანეთს...

ეხლა ორიოდე სიტყვა მოსკოვის აჯანყების შესახებ. აჯანყების საკითხი გადაწყვიტა მუშათა დეპუტატების საბჭომ 6 დეკემბერს. იმ საღამოსვე ამხ. ს. იაშვილთან ერთად მოსკოვის კომიტეტის განკარგულებით გავემგზავრეთ პეტროგრადში ორი კიდევ სხვა ამხანაგებთან ერთად იარაღის ტრანსპორტის ჩამოსატანად; პეტროგრადში საერთო პოლიტიკური გაფიცვა იყო გამოცხადებული, მხოლოდ მარტო ნიკოლაევის რკინის გზის ხაზი მუშაობდა, მთელი პეტროგრადის ქარხნები და სხვა რკინის გზები გაჩერებული იყო. ქალაქში გაძლიერებული წესი იყო და ყოველ ფეხის გადადგმაზე ყაზახები და გვარდიის ჯარისკაცები იყვნენ, ასე რომ ძნელი ფიქრი იმაზე, რომ მოსკოვს აჯანყებაში მხარს დაუჭერდა პეტროგრადიც. 8 დეკემბერს სანდრო იაშვილი დაბრუნდა მოსკოვში, სადაც უკვე გაცხარებული ბარიკადული ბრძოლა სწარმოებდა ქუჩებში, იაშვილს კი თავის ბინაზე კონსპირატიულად პატარა იარაღის საწყობი ჰქონდა, რომლის დიდი მოთხოვნილება იყო მაშინ. იარაღი კი მარტო სანდროს შეეძლო გაეცა.

სტამბა ლესნოი ქუჩაზე შემდეგ გადატანილ იქნა ამხ. თოდრიას და ა. სტეროვას მეთაურობით, მხოლოდ არსებობდა თუ არა „კავკასიური მაღაზია“ ამის შემდეგ, არ ვიცი, რადგან აპრილის ბოლო რიცხვებში გავემგზავრე პეტროგრადში და იქ ვმუშაობდი ბოლშევიკების სტამბა ამხ. „დელო“-ში ფონტანკაზე, № 90, რომელსაც განაგებდა ამხ. კასპაროვი.

ორიოდე სიტყვა ამხ. სილევან კობიძის შესახებ. ყველა მოსკოვის სტამბაში მომუშავენი ცოცხლები არიან. მხოლოდ წრეულს ზაფხულში ტვინის ანთებით გარდაიცვალა სილევან კობიძე. ის მსახურებდა ტფილისის მაღაზიაში. მისი ცოლი, რომელიც საერთო სურათშია, დღეს [illegible] გაჭირვებას და არსებობის სახსარს არ გააჩნია. მას ჰყავს მცირეწლოვანი ვაჟი. საჭიროა ამ ადამიანის წარსული შეფასდეს პირველი რევოლუციის 20 წლის თავზე და მას სათანადო დახმარება აღმოუჩინონ. ვფიქრობ, რომ ეს აქტიური მონაწილე მოსკოვის საიდუმლო სტამბაში მუშაობისა ღირსია ყურადღების სათანადო ორგანოების მიერ.

ტ. ჯაში (ურამან).

ტფილისი, 10 დეკემბერი, 1925 წ.

ყაზახები ხალხს „აშვიდებენ“.

1905.

— ამხ. დღეს დიდი მიტინგია მალაქოვის სახლის იქით მდებარე მინდორზე—ყველანი მოდით...

— დღეს საყდართანაა მიტინგი...

ასე იყო თითქმის ყოველ დღეს. ხან ერთ ადგილზე იმართებოდა კრებები და ხან მეორეზე. ყოველ ყრილობას, ესწრებოდა მუშებიდან შემდგარი რაზმები. მაშინ, როდესაც ქალაქის შუა ქუჩებში ჯაშუშები გამოძვრეს სოროებიდან და უკვე დაიწყეს ღუსღუსი—როცა მთელ ქალაქში გამოჩნდა „პატრულები". ნაძალადევი კიდევ რევოლუციონერ მუშათა ხელში იყო და იქ ვერვინ ბედავდა მისვლას და თუ რომელიმე თავგამოდებული გაბედავდა ნაძალადევის არეზე ფეხის შემოდგმას, რათა გაეცა მუშათა ორგანიზაციები, მას ფიცხლავ აგზავნიდნენ „შამიაძეზე".

ერთ დღეს ქალაქის მხრიდან, მოისმა სროლის ხმა... ნაძალადევი ფეხზედ დადგა—შეიარაღდა. მოვიდა ცნობა, ქვედა უბანში (შეითან-ბაზარში) თათარ-სომეხთა შეტაკება მოხდაო—ბრძოლას განაგრძობენო. მაშინდელ მთავრობამ, მუშებს მისცა არსენალიდან 500 ცალი თოფი 9.000 ვაზნით ისიდორე რამიშვილის ხელწერილის ქვეშ, რათა მათ ჩაექროთ ხოცვა-ჟლეტა. ესეც ერთნაირი პოლიტიკა იყო მთავრობის მას იმედი ჰქონდა, ამით გაართულებდა საქმეს და თვითონ კი შორიდან ისიამოვნებდა—მარა მოსტყუვდა ანგარიშში—მუშები ჩაუდგნენ შუაში მებრძოლთ და ამით სცდილობდნენ მათ მორიგებას მალე მოხდა მორიგი პროვოკაცია: მოკლეს რაზმელები: რაჟდენ სტურუა და ერთიც რუსი. მოიტაცეს და მერე უგზოუკვლოდ დაიკარგა რაზმელი ვანო ტორიკაშვილი...

დაბრუნდნენ უკან ნაძალადეველები და უფრო გაამაგრეს თავიანთი უბანი.

ერთ საღამოს ამხანაგებმა, რკინის გზის საბარგო სადგურიდან ჩუმათ ამოიტანეს რამოდენიმე ყუთი ნაბდებში შეხვეული ყაზახური ვინტოვკები და დამალეს ბიუროს საწყობში ამასობაში რეაქციაც მომაგრდა და მოითხოვა 500 თოფის უკან ჩაბარება. ნაწილი ჩააბარეს, უმეტესი კი მიმალეს და ზოგიც სოფლად გაიტანეს. დანარჩენი იარაღი სადგურიდან ამოტანილებთან ერთად გადამალეს მეში კოლა ციგორბინის სახლში, ამ ოჯახშივე იმართებოდა არალეგალური სხდომები და სწარმოებდა გაცხოველებული მუშაობა. ერთ საღამო ჟამს, როცა მზადდებოდა ვაზნები, ამხ. ოსი ნიკა ხოდელს გასკდა კაპსული და დაუზიანდა ხელები. არც ხოდელს, არც კოლა ციგორბინს და მისი მეუღლეს მართას წარბიც არ შეუხრიათ და განაგრძეს შეკვეთის თავდადებით ასრულება. ამხ. მართა მებრძოლ შტაბის იარაღის საწყობის გამგე იყო, ვაზნებს და თოფებს ის არიგებდა ასეთ შრომაში იყო ეს ოჯახი ყოველ დღე-ღამე...

9 დეკემბერი, იმატა იარაღის მოთხოვნილებამ. სოფლელებს ეტყობოდა არაჩვეულებრიობა და აღშფოთება. საღამო ჟამს მოვიდა ქალაქის რაიონის ათეული ამხ. „კამოს" თაოსნობით, ათეულში ვიცანი ამხ. ილიკო ნინიძე ნოქარი—ბოლშევიკი. სათანადო ინსტრუქციის მიღების შემდეგ წავიდ-წამოვიდნენ ნაძალადევის ორ[illegible] მთებში თავის უბნის მტრის უცაბედათ დაცემისაგან უზრუნველსაყოფად... მიიძინა ნაძალადევმა—არ ეძინათ მხოლოდ მუშა-გუშაგებს, ფხიზლად იდგნენ თავის სადარაჯოებზედ და გაყურებდნენ თოვლით მოსილ არეს... არც ერთი არ გრძნობდა თუ რას უმზადებდა მათ ის ღამე.

გათენდა—მართა და კოლა ადრე წამოდგნენ ჩვეულებისამებრ, გამოვიდნენ აივანზედ და იქვე გაქვავდნენ მოულოდნელ სანახაობიდან... ყოველ კუთხეში, ყოველ ალაყაფის კარებთან ჯარისკაცები და ყაზახები იყვნენ გაჩერებული, მეზობლის სახლის ეზო, სავსე იყო ჯარით—ეს ეზო კი იყო ოფიციალური ბიუროს საწყობი. ცივად შეძრწუნდნენ ორთავე მეგობრები ოთახში, სადაც მაგიდაზე იყო დაფანტული იარაღის ყოველნაირი ნაწილები, ვაზნები და კუთხეებში მიყუდებული თოფები. ფიცხლავ მოისაზრეს რაც უნდა გაეკეთებინათ, გააღვიძეს თავიანთი უფროსი ვაჟები და დაუწყეს ყველა თოფებს ჭილოფებში შეხვევა, ვაჟები კი ჩაგზავნეს სარდაფში (ჩასავალი კარი ჰქონდა აივნიდან). მათ გათხარეს სამი ორმო, გაათავისუფლეს სამალავები და რამოდენიმე ხნის განმავლობაში დიდის გაჭირვებით, მუცელზე ხოხვით და წვალებით ყველა იარაღი ჩაიტანეს სარდაფში. ჩაფლეს, შემალეს, შელესეს, წააყარეს მიწა, ნაგავი, ნახშირი და ისევე მობრუნდნენ ოთახში, აქაც მოსპეს ყოველივე ნიშან-წყალი არსებულ იარაღისა და წამლისა.

არ გასულა ამის შემდეგ 15 წუთი, რომ სახლს ჯარი შემოესია. მოედვნენ ოთახებს, გადააბრუნეს ყველაფერი... მაგრამ—ამ დროს მოისმა საყვირის ხმა „მოიხსენით"—ვერ მოასწრეს სარდაფში ჩასვლა. ჩვენმა მეგობრებმაც ამოისუნთქეს თავისუფლად. გადარჩა მებრძოლთა საწყობი, მაგრამ არ გადარჩნენ თვით მებრძოლი—გუშაგნი.

დილის ათი საათია. ზევიდან ჩამოვიდა ხუდადოვის ბაღის დარაჯი და შეგვატყობინა: ბაღში დახოცილები არიანო და ჩვენთან კი ერთი დაჭრილია. ამ წუთსვე მუშები საკაცეებით გაქანდნენ მთებში, სადაც მათ გულშემზარავი სურათი წარმოუდგათ თვალწინ: აქა-იქ ეყარენ დახოცილი-დასახიჩრებული ამხანაგები—ჯერ მოკლათ ტყვიით და მერე კი დაუცხრილათ ხიშტებით, მტერს ზევიდან მოუვლია მთიდან. იქვე ენახე განგმირული ილიკო ნინიძეც, მის გვერდით,—მდევიერით მოხრაწილი გლეხი, რომელსაც თავისი თოფი შუაზე გადატეხილი გვერდზედ ეგდო—ეტყობოდა ვაზნები რომ გამოლევია, თოფი გაუტეხია მტერს არ დარჩესო. თვით მდებარეობა და მიდამოც გვიჩვენებდა, რომ ბრძოლა სასტიკი ყოფილა. დაჭრილი აღმოჩნდა გაგნიძე—მუშა. ამ ბრძოლას შესწირვია მთელი ათეული ამხანაგი კამოსი—თვით კამო ენახეთ საყდართან ძლიერ ნაცემი—უგონოთ მოკვდარი და თავი მოუნებებიათ. ყველა მიცვალებულები—დახოცილები ჩამოასვენეს ნაძალადევში, მოათავსეს ერთ-ერთ სახლში—საყდართან ახლოს და აი, აქაც კოლა ციგორბინმა და კიდე ერთი ამხანაგი (გვარი არ მახსოვს) დაბანეს, გაასუფთავეს და ჩააცვეს ტანისამოსი დახოცილთ.

ზოგიერთი ამხანაგი თავისი ჭირისუფლებმა წაასვენეს სოფლებში, მხოლოდ დანარჩენი 5 ამხანაგი დაასაფლავეს თვით მუშე-

1905 წ. 1-ელ გიმნაზიის პანსიონერების საწოლი ოთახი, აკლებული 22 ოქტომბერს ამ ოთახში სხვადასხვა ადგილას 167 ტყვიის ნიშანია.

ზმა მაღლა გორაზე, რომელსაც ეწოდა ძმათა სასაფლაო.—შემდეგ ხულიგნებისაგან დანგრეული და დასვრილი. და აწ კი მივიწყებული,—იმ დღისათვის და მეორე დღეს მართამ ყველა თოფები მთელი ორი ღამის განმავლობაში ატანდა ხაბაზში გამოხვეულ ამხანაგებს სტეპკო პარკუსაძეს და ზაქარია ჩოდრიშვილს, რომლებმაც გადაიტანეს სხვა ბინაზე. დარჩა მხოლოდ ორი თოფი მამა-შვილისათვის და ერთიც დიდი ასაფეთქებელი საათივით მოსამართი მანქანა, რომელიც ჩამარხეს ეზოში აკაციის ძირში.

ჯერ არც კი იყვნენ მიმარხეულნი მიწას ცახოცხლი ამხანაგები, რომ კაზაკებმა ჩერქეზიშვილის ქუჩაზე ბინებით მოკლეს ბოშნისტი სერგო ბურჭულაძე—ბომბები აღმოაჩინეს ზედ წელზედ ქამარში.

რამოდენიმე თვის შემდეგ ისევ ადგოროიაქეს კოლას ეზო, იპოვეს ბევრი ვაზნები, პროკლამაცია, კომიტეტის ბეჭდები და ხიშტები. მანქანას კი ვერ მიაგნეს, ვინაიდან ის ალაგი ძლიერ დატკეპნილი იყო. დააპატიმრეს კოლა, სამი თვის შემდეგ გადაასახლეს ცივ ქვეყანაში, მარა იქიდან გამოიპარა, რათა განეგრძო ძველი საქმე.

ასე დამარცხდა მორიგ ბრძოლაში ჩაძალადევი—მაგრამ სამაგიეროთ გაკვეთა მომავალ შეხვედრისათვის, სადაც ის გამარჯვებული გამოვიდა.

პეტრე ვოგორბანია.

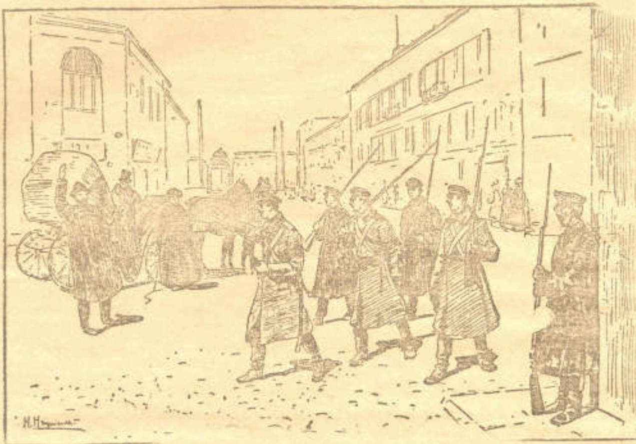

1905 წელი. ჩხრეკა თბილისის ქუჩებში

უკანასკნელი საათი

(მოგონება)

დილაა...

სახლები, ხეები, ლობეები თეთრი თოვლით შელესილა.

სუდარაში გახვეულა ქალაქი.

ხალხი კი სადღესასწაულოდ გამოწყობილა.

ის ვერ მგრძნობს მომავალ უბედობას.

მას არ ესმის ტარტაროზის ხარხარი.

ზეიმობს.

მავ დღეს ზეიმობს

სისხლიან დღეს ზეიმობს...

—:—

ჩემს გვერდზე ოთახში მობინადრე ომუშევარი ოფიცანტი სადღესასწაულოდ მოპრანჭულა

იგიც ზეიმობს

— საით ემზადებით?—შევეკითხე მე

— დღეს დიდებული დღეა რუსის ხალხისათვის: სასახლის მოედანზე მოვლენ მამა გაპონის წინამძღოლობით პუტილოვის ქარხნის მუშები და მეფე პირადათ მოელაპარაკება მათ საჭირბოროტო საქმეზე!—მხიარულათ მომიგო მეზობელმა

— ამ სიცივეში როგორ უნდა გამოვიდეს გარეთ, რომ შეცივდეს!

— თქვენ, რაც გინდათ ის სთქვით და რუსის ხალხი კი ბედნიერია დღეს! თქვენ უცხოელი ხართ, და რასაკვირველია რუსების ბედნიერება თქვენთვის არაფერია!—წყენით მომიგო მეზობელმა

— რაშია ბედნიერება? ცვლავ შევეკითხე.

— განა ბედნიერება არ არის, რომ მეფე მამა ავლენს რუსის ხალხისა, გამოდის ქუჩაში, უბრალოთ, პუბლიკან ხალხს ელაპარაკება ეკითხება თუ ვის რა სტკივა, ვის რა უნდა და აკმაყოფილებს ყველას?!—მკითხა თავის მხრით მან, ქუდი დაიხურა და გარედ გავიდა სარქმლოდ.

საზეიმოთ გაემურა „ბედნიერი რუსი“...

ორი წუთის შემდეგ მეც გამოვედი გარედ და პირდაპირ ნევის პროსპექტისაკენ შევაყოლე.

სასახლის მოედნისაკენ აუარებელი ხალხი მიდის.

მიდიან მუშები.

მოსამსახურენი.

ქალები

ბავშვები

მეფე გამოვა სასახლიდან და ხალხს მოელაპარაკება საჭირ ბოროტო საქმეზე

ჭეშმარიტად ბედნიერია რუსის ხალხი, რომ ასეთი მეფე ჰყავს...

ასეთ ამბავს მხოლოდ ძველ ზღაპრებში ალმოიკითხავთ

უოფილან ოდესმე ასეთი გულკეთილი მეფეები.

მაგრამ რად გვინდა ზღაპარი?

ასეთი საზღაპრო ამბავი დღეს ჩვენ თვალ წინ ხდება...

მიდის სასახლის კარზე ჩემი მეზობელი უმუშევარი ოფიციანტი.

იქ მეფე გამოდის და ეკითხება:

რა დარდი გაქვს და რა გაწუხებს?

უადგილოდ ვარ.

ამის შემდეგ მეფე უკეთებს „რეკომენდაციას“ ერთ-

ერთ ტრახტირში და მზად არის. უმუშევარმა ადგილი იშოვნა...

—:—

მივდივარ. მინდა შორიდან მაინც დავინახო ზღაპრული მეფე და სასახლესთან დაგროვილი „ბედნიერი ხალხი“...

მივაღწიე მოედანს.

ზღვა ხალხია.

ხორუგვები.

ისმის საეკლესიო გალობა.

შორს ჩემგან, დიდ მანძილზე ვიღაც რაღაცას იძახის რიხიანად.

ცოტა ხანიც და...

— Пли!—გაისმა ჰაერში რიხიანი ხმა.

მას მოჰყვა თოფის გრიალი

ჯალათებო!! ჯალათებო!!

ლანძღვა გინება, წყევლა-კრულვა ერთმანეთში აირია.

ისმის ტირილი, კვნესა.

შეშინებულ ხალხის ტალღამ უკან გამიტაცა.

მოგორავს იგი და მეც თან მიმაქანებს.

ხალხმა შესახვევებს მიაშურა.

შეთხელდა ტალღა.

— ესეც შენი ბედნიერი ხალხი!—წამოვიძახე და სახლისკენ გავემართე.

ჩემი მეზობელი ოფიციანტი უკვე სახლშია.

სირბილში ცალი კალოში დაუკარგავს და უწმაწური სიტყვებით ლანძღავს ცოლს.

— იყავით სასახლის მოედანზე?—ვეკითხე მე.

— ვიყავი, როგორ არა!—მომიგო მან.

— რა ნახეთ?

— რა უნდა მენახა, მიველი თუ არა, შიგ სასახლის ვარებში ჩავდექი, ახე რომ მეფე რომ გამოვიდა, პირველად მე მნახა. მომესალმა მამაშვილურად, შუბლში მაკოცა. ჩემი სულელი დუნიაშა მოიკითხა და მერე ხალხს მიესაყვარლა!..

— არაფრით გაგიმასპინძლდათ?

— როგორ არა, გაგვიმასპინძლდა ცხელი ტყვიით ზოგს შუბლში, ზოგს გულში... ამოწყვიტა ღმერთმა მისი ცოლ-შვილი!—მომიგო მან, გამოაფურთხა და დაიწყო წყევლა-კრულვა.

გოროხოვის ქუჩიდან ზაგოროდნი პროსპექტზე ამოიარა სასახლის მოედანზე დახოცილ მუშებით დატვირთულმა დროგებმა.

ცხენები ზანტად მიათრევდენ თავიანთ ტვირთს ობუხოვის საავადმყოფოსაკენ. მთელი ქუჩის სიგრძეზე დროგებიდან ჩამონადენი სისხლის ზოლია გავლებული.

წითელი სისხლი თეთრ თოვლზე.

— არა უშავს, ეს დაქცეული სისხლი ცუდად არ ჩაუვლის ჩვენს ჯალათებს! დადგება მათი განკითხვის დღე და პროლეტარიატი გაასამართლებს მათ! დაჰკრავს მათი უკანასკნელი საათი და წარსდგებიან იგინი პროლეტარიატის სამსჯავროს წინაშე! ის გაასამართლებს მათ!—ხმამაღლა იძახის ერთი მუშა.

— ამხანაგო, ფრთხილად!—აფრთხილებს მეორე და შეშინებული აქეთ-იქით იყურება.

— ფრთხილად კი არა, ყველამ უნდა ვიყვიროთ და ხმამაღლა განვაცხადოთ ჩვენი გულისწყრომა ჯალათებისადმი! უნდა ვიბრძოლოთ!—დაიძახა მან.

— ამხანაგო, ცარიელი ყვირილით არაფერი გამოვა...

— აი, ნახე, თუ არ გამოვა! დაჰკრავს მათი უკანასკნელი საათი!—განიმეორა აღელვებულმა მუშამ და გზას გაუდგა.

და მართლაც დაჰკრა სისხლისმსმელ ჯალათების უკანასკნელმა საათმა 1917 წლის 27 თებერვალს, და შემდეგ უფრო მძლავრად 25 ოქტომბერმა.

ამ დღიდან სამუდამოდ დაემხო და დაიმსხვრა რამდენიმე ასი წლის განმავლობაში ურყევად მდგარი რუსეთის თვითმპყრობელობის ძლიერი ტახტი!.. ტახტის ირგვლივ მოფუსფუსე ჯალათები კი გაასამართლა თავისებური სამართალით გამარჯვებულმა პროლეტარიატმა და ღირსეული განაჩენიც გამოუტანა მათ...

მუშა ნიკო ასლამაზიშვილი.

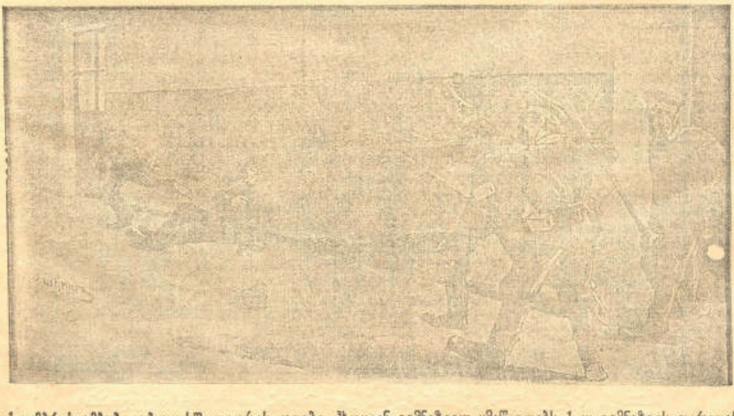

22 ოქტომბრის ამბები თბილისში—ჯარის კაცები ჰხოცვენ გიმნაზიელ ყმაწვილებს 1-ლ გიმნაზიის დერეფანში.

კარიკატურები 1905 წლის ქართული პრესიდან

(„ცნობის ფურცელი" ნახ. ო. შლინგის)

1905 წ. უხილავი ძალა „შეითანი", რომელიც ჰბადავს ყოველგვარ არეულობას ერების ურთიერთ სიძულვილს, მხოლოდ იმისთვის, რომ გადაყლაპოს პროგრესიული ელემენტები და ამით კუჭი გაიძღოს.

იუმორისტული განყოფილება

1905 წელი

მკითხველს

წარსულის ჯურღმულებს
ავხადე ფარდები
და ქვეყნად ჩაგრულებს
მოუხსენი დარდები.
უკიდეგნო ბრძოლის ველს
სახნისი, გუთანი,
შენც ჩემს კვალს სასურველს
მადლობა უთხარი,
რადგანაც, თუ შვებით
თავსა გრძნობ ამ ხანად,
თუ ყველგან ძმებს ხედავ
და ერთგულ ამხანაგს,
ყველა ეს შედეგად
მოჰყვა ჩემ ტკივილსა,
მიზნად და წესდებად
ბრძოლის და ძლევისა...
დრამა, საკურთხი, საყდარი და სახელმწიფო
უმეტეს ამისა,
თავლიერით ხსენება
ხუცური დრამისა!..
ეს ქვეყნის შვენება
გადადგა ისე, ვით
ხურჯინით—საკურთხი,—
არც ზევით, არც ქვევით,—
როგორც რომ ნაფურთხი!
რას იზამთ? დროება
ჩარხია, მბრუნავი.
და გარემოება
ცხრად წელში მღუნავი!
მხოლოდ აქ კითხვაა:
ვინ ღუნავს? ვის მართავს?
ზოგისთვის რისხვაა,
ზოგს ადებს სამართალს!..

აი, ეს სურათი,
ანუ ეს შემთხვევა!
ნუ ოცრობ ნურათი,
თუ გლარჯს რად ეწევა
ეს ღიპის პატრონი,
ჩამჯდარი რბილ სელში!
ვინ იცის რამდენი
ცოდვა აქვს მუცელში?!
ის მაზრის კეთილხია,
შალა და დიდება,
დღეს განადგურებია
და აღარც გვინდება,
წარსული მის ეპყრა,
ის იყო მმართველი
თუმც უფხო და ხეკრე,
წესრიგის დამცველი!..
მეორე კი „ცოდვებს
ქვეყნად თვით აშორებს":
ცით, ღმერთით აბოდებს
და ქვეშ ხალხს ალორებს!..
ამ „მორგვს" ეს უზიდავს
„ცხელ ამბებს" სოფლიდან,
და „ტიკს" რომ უხსნის თავს,
ამოდის ონტიდან
იმათი, ვინც დრამა
ნაოხრათ უქცია,
და რადგანც სურს ჭამა,
აი ეს „ფუნქცია"
იტვირთა, რომ „მორგვი"
თითოჯერ კვირაში
ნახოს და, ვით მოგვი

ძველს პალესტინაში,
გადასცემს „მოძღვრებას"
შორიდან შორითა.
კვლავ უკან მოძღვრება
სიყვარულ ჯვარითა...
აქა მოხვლა „ბლუზიანისა" და გასწორება „კუზიანისა"
მაგრამ ჰა, სოფლის თავს,
თუ სოფლის ბოლოსა

ეს რაა? წყვილს ხედავს,
თუ ზოგჯერ ხოლოსა.
— „ხუცესო, ნუ ლოლავ!
ხუცესო, გასწორდი!.."
— კი, შვილო, ნუ მომკლავ,
ეს ერთი დაველოდი,
დღიდან პირს შევიკრავ
და აღარც გავაღებ
ხვალ კი ის... მირბის კვლავ
და აღარც გავაღებ!..
აქა დურმიშხან თავადიშვნაურაძეების და „ახალი თაობა"

და განა, მარტოა
ამ როლში ხუცესი?
წრე უფრო ფართოა,
და იანაც უგრძესი!
ვაცის შიგ თავადი,
აზნაურ—„კულაკი"—
ამ სენით ავადა
ბევრია მუხაგი!
ძველ-ძველი მოხელე
პრიხ-პრიხი პაგონით,
ვინც კია ორხელი
და ხალხის ბატონი,
ყველა ჯამშუშობს,
გადაცემლობს, აბეზღებს,
ღამ-ღამით არ შიშობს,
დღისით კი ხვრელს ეძებს.
მაგრამ ხალხს არ სძინავს
და ფხიზლად სდარაჯობს:
ცხვირსახეებს იჭირავს,
არ ინდობს არც მათ ჯორს,
ამოჰყავს, არიგებს,
ჯერ რიგით ასწორებს,
და ვინც ვერ შეიგნებს,
იმას ხალხი „აშორებს"!..

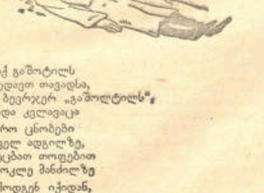

აი, აქ გაშოტილს
რომ ხედავთ თავადსა,
ძას, ბევრჯერ „გაშოლტილს",
მოჰქონდა კვლავაცა
საჭირო ცნობები
სასურველ ადგილზე,
რომ უცბათ თოფებით
სულ მოკლე მანძილზე
გადმოდგენ იქიდან,
გადმოდგენ აქიდან,
ზოგი რომ წინიდან
ზოგებიც—განიდან

და უთხრეს ტკბილი ხმით,
როგორც მგელს შეენოდეს:

„შეჩერდი მცირე ხნით!
ქნიაზო! გრცხვენოდეს.
რამდენჯერ შეგვპირდით,
მაინც არ სწორდები,
იმდენად დამცირდით,
იმდენად შმორდები,
რომ „ძრომას“ განაგრძობთ
ჩვენც საქმეს გვირთულებთ,
აწ ჩვენც ბრალს აღარ ვგრძნობთ
და აღთქმულს გისრულებთ!“..
თოფების დახლამაც
შესწყვიტა ლრიალი...
აქ შესდგა აკლდამაც
და ბედის ტრიალიც...

—:—

ბედი კი სხვა იყო
და სხვა რიგ ბრუნავდა,
ის სიტყვის ზღვა იყო,
ის მასზედ ზრუნავდა...
კარგი სმა და ჭამა,
ჩაცმა და დახურვა,
არც შრომის ნატამალს,
არც ოფლის დაწურვას
არ სცნობდა თავისად
ამ ქვეყნად საჭიროთ,
ამ წლიდან გაისად
სულ ზეიმს აპირობს,
და გლეხზე, ვით ცხენზე,
მათრახის ხმარებას...
ალზრდილი ამ სცენზე
და სდევს დროს ტარებას!..

— „ყაძახო! ნახევარს
მომიტან ჭირნახულს!..
ხედავ ამ სატევარს
და მათრახს, დამახულს?!..
მაგ მოხრილ ზეჭებზე
გცემ, რომ ვერ დაითვალო!“..
ეცემა მუხლებზე
მხეცის წინ საბრალო
და სთხოვს, რომ მესამედს
დასჯერდეს ამ ხანად...
— „უყურეთ თქვენ ამ ყბედს
ტოლს მცნობს, თუ ამხანაგს,
რომ ასე მიბედავს
თავხედურ ლირლიტსა?!“.
აგინებს მას დედას,
გადასდგამს წინ ბიჯსა
და მათრახს ალმართავს,
რომ ჩასცხოს ზეჭებში...
კანონს და სამართალს
ვინ ჰპოვებს მხეცებში!..

მაგრამ ჰა, მოვიდა
სხვა დრო, სხვა „მეხები“,
ამოჰყავს ჯლოცკიდან
საბრალო გლეხები;
თავადმა ძალის წინ
მოჰკეცა ფეხები...
თვით ხედავთ სურათში!..
მეც ჰყავს ორ ფეხები!..
აქა უჩიტელ ჩინ-კაკარდაძე და ახალთაობის
„ყვაპები“

აგერ კი სულ სხვა სჩანს
სურათი, შემთხვევა!
აქ მეზაც სხვა საგანს
უჩემოდ ეწევა.

უჩიტელ ფოლაქიჩ
კაკარდა-ჩინაძე
— „ყვაპებო! აქეთ, ციც!
დადექით სმენაზე!..
აი, აქ სწერია...
მათ უხსნის ეს ტიპი:
„ცა ღმერთს უჭერია
და მიწა—ხელმწიფეს!..
შეხედეთ სურათებს!
ეს მიწის პატრონი...
(ს... ათზე ხელს ადებს)
ყოვილი „ზაკონი“
ამისგან მტკიცდება
და მედის ძალაში!“
და ხმებიც მისწყდება
საკლასო ზალაში,
და ხედვაც ხელმწიფის
სურათზე ჩერდება...
პატარა გული ხტის
და ... ძგერდება...
— „აი, ეს“, განაგრძობს
ჩინაძე საუბარს
და ახლა ხელს ადებს
სურათზე მღვდელმთავარს:
„...ი ქრისტეს კაცია,
ს... მას უკან,
თუმც ქაბა აცვია
და ... ის ტუავს,
ჯაჭვით ჯვარს ატარებს
და იცავს ზნეობას!..“
ეს ართობს პატარებს
და გრძნობენ დღეობას!..

—:—

მაგრამ ჰა, სხვა დგება
ხანა და დროება
სიყალბეთ ცხადდება
თვით სარწმუნოება!

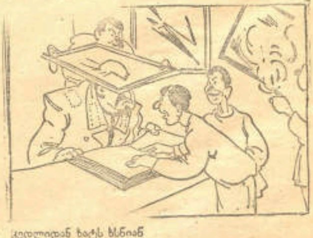

კედლიდან ხატს ხსნიან
და მეფის სურათებს,
ჰხევენ და ძირს ჰყრიან,
ზოგს ცეცხლიც ანთებს
და აწვევს ალებში
მოლალდს თუ ჩარჩოებს...

და ბაღში ნორჩ თვალებში
ზეიმის ასოებს .
მზესავით აშუქებს
ეგ საქმე, უჩვევი!..
ჩინაძეს აწუხებს!
ჩინაძე ირევა!..
ძაგრომ რა? ვინ ასდებს
სტიქიას ალვირებს?
ის სულ სჭობს ჩინაძეს
და ევირილს აპირებს,
რომელსაც ყვავები
უხსოვის წიგნებით:
„სცდებოდეს პაპები!
ჩვენ კი ვერ ვიქცევით
ძითსავით ბეცები
და ათეებრ გაგვრისი...
ძირს ყველა მხეცები:
მეფე, თუ ბატონი!..

ბატონებს მეხივით
შეჰზარავს ეს ცნობა,
რომ ჰყრიან ხეხეივით
სჭირთ „სუფრით ერთობა“!
ნამდვილი ერთობის
ხმებს ველარ უძლებენ
და ასე ემხობა
ეს ხროვა, უძლები!..
უძლები გლეხებშიც
ბევრია, თქმა არგებს,
უძვრება ფეხებში
ხუცებს, თუ თავადებს,

და ილებს სახნავებს
ნორჩებზე ძვირადა,
ღალას არ აკმაყებს,
ღალას არ აკმაყებს,
უხდება ვირადა!..
და უწევს სამსახურს
სხვა და სხვის ბატონებს,
აქ თავიც ალარ ჰშურს,
ნამდვილ ყმას გვაგონებს!..
ასოებს უნდება
სანაცვლო „პატივი“!..

აქ ენაც დუნდება,
ამეგნხანს აქტივი,

ვერ ავსწერ, რაც ზომა
ასოებს არჯულებს,
თუმცა ნიშა, თუ ლომა
აქ საქმეს ართულებს,
თორემ თვით მგავს გლეხზე
„ახია კურტანი“!..
დასაჯონ. დე, წესზე
ასეთი მურტალი!
რით არღვევს ერთობას?
რაი შტრეიკბრეხერობს?
თავადებს ემხრობა,
ხუცებთან ქეეფერობს?!..
ჩ. ისიც ილოდეს,
რომ არის „გამცემი“!
იტანჯოს, იწოდეს
და იგის ნაცემი!..

ცოტაა მურტლები
ამ ქვეყნის პირადა?
სხვა და სხვა ქურდები
არიან ხშირადა!..
ბით მოთვლას რომ მოვყვეთ,
მძიმს, შენი მტერია!..
სიტყვებს მეტს ნუ მივყვეთ,
ჰა, მთელი სერია,
სურათად ნაკვეთი,
აქვეა დართული:
სჩანს თვითო თვის კუთილ
საქმეში გართული!..

ხარის ქურდს ზურგს ტყავი
ნაჭურდლის უმშვენებს!..
მამლის „მტერს“ სძულს თავი,
„ნადავლს“ რომ „უჩვენებს“!..
ქათმის და კვერცხების
ქურდს მიაჭვს „ნადვაწი“...
სხვას კი არ ვეხები,
ჯერ სურათს დავაცლი.
აქიდანც ნათლად სჩანს
დასჯა ამ მურტლების...

ვერ ჰპოებს გასაქანს
დღეს საქმე ქურდების!..

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რაზმავდა ამ გვარად
სოფლად ძალთ ერთობა,
ქალაქიც იმ ხანად
ბრძოლისთვის ეწყობა.
გაფიცვა აქ ხშირად
შეტევით თავდება:

აი ეს სდგას გზირად,
ხალხიდან სხვავდება;
ამ ჯოხებს, გასასყიდს,
ის ციხომ ატარებს,
ზოლის სარფას დიდს,
თავს ვაჭარს ადარებს,
ნამდვილად სხვას უცდის,
ფულს სხვა რამ ესვენა!..
მუშტარი ფულს უწვდის,
სურს ჯოხის შეძენა.
მაგრამ ეს რა ესმის?
უზომო ფასია!..
ბრუნდება... რა ეთქმის?
ვაჭრობა ასეა!..
და უცბა... რას ხედავს?
შეიქნა ჩოჩქოლი!..

მეჯოხე შველის თავს:
ფიცით, თუ ორროლი
იმისი ჯოხები
მთლიად მუქთად იტაცეს,
მით ეს ამბოხება
მტერს იფრენს, აშარცხებს!..
მიიწევს, ვით ლავა,
ჯოხების ფრიალით...

მეჯოხეც კი წავა
წინ სახის ციალით!..
ღიმილი მას ბადრავს!..
პირველი მუშტარი
კი ჰფიქრობს: ეს რას ჰგავს?
რომ სცემოს, მზათ არი!..
თურმე კი... გაირკვა,
მეჯოხეს დაეტყო,
რომ ჯოხის გაყიდვა
მას განგებ მოეწყო,
მუშათა გამოსვლას
რომ ამ დღეს ელოდა,
თურმე აქ ამ „წინსვლას"
ის ხელმძღვანელობდა!.
და ხედავთ, რა მოხდა?!
მოიწევს ფრთა შლილად...
წინ დროში გამოჩნდა
წითელი, გაშლილად...

ბაღდადის სავაჭრო
მაგ'დებს ტალღები
მუშათა, სანატრელ,
მშრომის წინ წამლები...
და ბრძოლა, ვით ლხინი,
მიუხდათ, უხაროთ,
რომ მტერის სჭირთ ჯინი,
უტევენ მუქარით!..

* * *

და დიდხანს ამ ამბის
იყო აქ თარეში
სავაჭრო დარაბის
სარკმლებს, თუ კარებში...
და ვაჭარს ცეცხლი
ამ წარღვნის აგონებს,
ეს წინსვლის ხანძარი
მთ დღესაც ალონებს...
და უცბად... რომ ისხდნენ
დუქნის წინ და იცინენ
ამ შიშს და შიშში,
რალაც... ბრახუნი... დაეცა
ნალმი, თუ მეხები!..
მზადაა, გაიქცენ,
არ იძვრის ფეხები...
ერთი ადგილს გაქვავდენ,
ერთი ადგილს გაშეშდენ,
ბრძოლებს თუ ჰგაყდენ,
იმ ზომდ გაცეცხლდნენ...
თურმე კი... ნამდვილათ,
(თუმცა თავის მოჰკრა:)

რომ გასქდა არა-რბილათ,
ეს ძველი ბოჭკა!..
დამძრული ზანიდან
დაეცა ფილაქანს...
და იმ ღლე-ხანიდან
ხალინელ ამ საგანს
იგონებს სუყველა,
ვინც კი იქ მჯდარიყო:
— „ოჰ, ღმერთმა გამშველა,
რომ ნალმი არ იყო!.."

თინიხიშე.

დროშა

სპეციალური დამატება

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სტალინი

სრულიად საკავშირო კომპარტიის (ბ) ყრილობის გამო.

საქართველოს დელეგაცია ამხ. I. სტალინთან, II. ბუხარინთან და III. ენუქიძესთან ერთად.

ა | კავკასიის დელეგატთა ერთი ჯგუფი.